

De actieve kring

Werken aan betrokkenheid

Master EN

Studiegroep Nijmegen

2^e jaar 2018-2019

Ineke van den Oever-Bardoel

Bardoel – 2051307- PGO – 2 mei 2019

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Voorwoord.....	6
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	9
1. Inleiding.....	9
1.1 Context.....	9
1.2 Aanleiding.....	9
1.3 Probleemstelling vanuit de praktijksituatie.....	10
1.4 Probleemstelling vanuit persoonlijk perspectief.....	11
1.5 Probleemstelling vanuit theoretisch perspectief.....	11
1.6 Probleemstelling vanuit het perspectief van de samenleving.....	12
1.7 Doelstelling.....	12
1.8 De voorlopige onderzoeksvragen en de deelvragen.....	12
Hoofdstuk 2 Verkenning van het probleem.....	13
2.1 Theoretische verkenning.....	13
2.1.1 Wat wordt verstaan onder bewegingsdrang?.....	13
2.1.2 Wat is het belang van bewegen voor het jonge kind?.....	13
2.1.3 Wat is de relatie tussen bewegen en het brein?.....	14
2.1.4 Wat is de relatie tussen bewegen en betrokkenheid?.....	14
2.1.5 Welke bewegingsinterventies zijn er?.....	15
2.1.6 Welke type bewegingsinterventies zijn er?.....	16
2.2 Praktische verkenning.....	16
2.3 De definitieve onderzoeksvraag.....	16
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie.....	18
3.1 Het doel van het onderzoek.....	18
3.2 Onderzoeksstrategie.....	18
3.3 Onderzoek paradigma.....	18
3.3.1 Algemeen plan en verbeteracties van het onderzoek.....	19
3.4 Onderzoeksinstrumenten.....	20
3.4.1 Gestructureerde observatie.....	21
3.4.2 Observatie met behulp van de filmcamera.....	21
3.4.3 Interview.....	21
3.5 Respondenten.....	21
3.6 Kwaliteit van het onderzoek.....	22
3.6.1 Triangulatie.....	22
3.6.2 Validiteit.....	22
3.6.3 Betrouwbaarheid.....	22
3.6.4 Ethische aspecten.....	22

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten.....	24
4.1 Weergave resultaten en analyse van de gegevens.....	24
4.1.1 Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten zonder het inzetten van bewegingsinterventies?.....	24
4.1.2 Welke werkvormen en interventies kan ik de leerkracht aanreiken om meer bewegingsmomenten te realiseren in groep 1-2.....	25
4.1.3 Aan welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen om meer beweging van het jonge kind mogelijk te maken.....	27
4.1.4 Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten waarin bewegingsinterventies worden ingezet?.....	31
4.1.5 Observaties met behulp van de filmcamera.....	33
4.1.6 Vergelijking van de betrokkenheid in de kring zonder -en met bewegingsinterventies.....	33
4.1.7 Interview.....	34
4.1.8 Hoe ervaren de leerkrachten van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?.....	35
4.1.9 Hoe ervaren de kinderen van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?.....	35
4.2 Het interpreteren van de gegevens.....	35
Hoofdstuk 5 Conclusie, discussie en aanbevelingen.....	37
5.1 Conclusie.....	37
5.1.1 Organisatie kring met bewegingsinterventies.....	37
5.1.2 Inrichting kring met bewegingsinterventies.....	37
5.1.3 Materiaal kring met bewegingsinterventies.....	38
5.1.4 Begeleiding leerkracht kring met bewegingsinterventies.....	38
5.1.5 Betrokkenheid.....	38
5.1.6 Betekenisvol activiteit; kring met bewegingsinterventies.....	38
5.2 Discussie.....	38
5.2.1 Reflectie op triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit.....	38
5.2.2 Reflectie op het uitgevoerde onderzoek.....	39
5.2.3 De betekenis van dit onderzoek in relatie tot de probleemstelling.....	39
5.2.4 De betekenis van dit onderzoek in relatie tot de beroepsgroep.....	39
5.3 Aanbevelingen.....	39
Literatuurlijst.....	41

Bijlage

- Bijlage 1: LBSK schaalwaarden
- Bijlage 2: LBSK betrokkenheidssignalen
- Bijlage 3: KIIJK! Beslisschema betrokkenheid
- Bijlage 4: Observatie instrument Kring bewegingsinterventies
- Bijlage 4A t/m 4I: Ingevulde observaties
- Bijlage 5: Narratieve beschrijving filmopname
- Bijlage 6: Kijkwijzer 1: Interactieanalyse op individueel en groepsniveau
- Bijlage 7: Interview Leerkracht
- Bijlage 8: Interview leerkracht I
- Bijlage 9: Interview leerkracht L
- Bijlage 10: Interview leerling
- Bijlage 11: Bewegingsinterventies in de kring
- Bijlage 12: Cooperatieve werkvormen voor in de kring
- Bijlage 13: Tijdspad bewegingsinterventies in de kring
- Bijlage 14: Bloesemboom-model
- Bijlage 15: Toestemming ouders
- Bijlage 16: Verslag bezoek scholen

Samenvatting

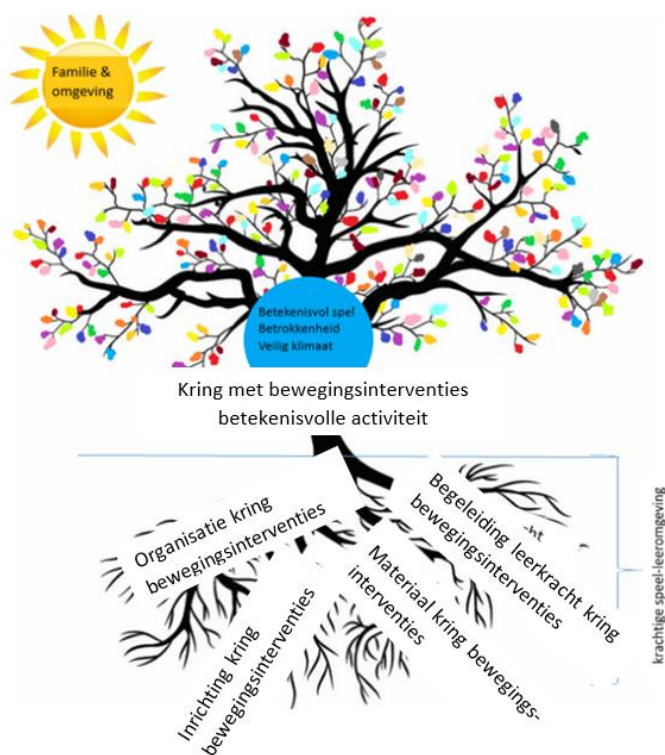
Kinderen bewegen steeds minder (Van Oers, 2007). Op school zitten de kinderen het grootste deel van de dag. Zo is het kringmoment in groep 1-2 een typische stilzitsituatie (Both, 2007). Terwijl voor kinderen bewegen leven is (Both, 2007). Bewegen heeft invloed op de totale ontwikkeling van het kind. Door te bewegen wordt de motor van de hersenen aangezet (Scherder, 2014).

Het kind komt tot leren door activiteiten die ontplooiingsmogelijkheden bieden (Beets-Kessens, 2013). Deze worden gerealiseerd door een krachtige speel-leeromgeving, die wat betreft inrichting, organisatie, houding van de leerkracht en materiaal aansluit bij de behoefte van het jonge kind. Hierin vormt betekenisvol spel, een veilig klimaat en betrokkenheid de basis om het kind te laten groeien. Goed onderwijs is, daar waar kinderen maximaal betrokken zijn (Laevers, 1992). Het verhogen van de betrokkenheid door inzet van activiteit betekent de klas “activeren” (Laevers, 1992). Het doel van het onderzoek is om waardevolle interventies te vinden die tegemoet komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind, waarbij wordt nagegaan of door inzet van bewegings-interventies de betrokkenheid wordt verhoogd.

De volgende onderzoeksvraag is opgesteld:

“Wat is het resultaat van bewegingsinterventies op de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens de kringactiviteiten?”

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn observaties, interviews en filmopnames ingezet. De organisatie, inrichting, materiaal en de houding van de leerkracht in de kring zijn gevoed met bewegingsinterventies. Deze hebben geresulteerd in betekenisvolle kringactiviteiten met bewegingsinterventies. Bij een betekenisvolle activiteit is sprake van waarneembare betrokkenheid. Uit de resultaten blijkt een hoge betrokkenheid. Dit is gerealiseerd binnen een veilig klimaat met betekenisvol spel als middel. Hieronder is het onderzoek weergegeven in het bloesemboom-model, dat het beeld van een groep weergeeft; het kind is een knop, de knoppen zullen uitgroeien tot bloemen.

Figuur 1: Het onderzoek geplaatst in het bloesemboom-model

Voorwoord

Vorig jaar zijn wij, Iris Renkens, Ilse Cox, Linda Luijpen en Ineke van den Oever, gezamenlijk gestart met de master EN gericht op het jonge kind.

We zijn werkzaam op twee scholen die daar waar het kan kansrijk samenwerken. Deze verbinding wordt verwezenlijkt door het delen van kennis en ervaringen, het uitwisselen van inzichten en samen organiseren en volgen van studiebijeenkomsten.

Het openstaan voor vernieuwingen is van belang om te kunnen ontwikkelen als onderwijsprofessional. Door uit de “comfortzone” te gaan wordt distantie van routines genomen en bestaande kennis wordt uitgebreid. Bruggink en Harinck (2012) geven aan dat dit enkele generieke kenmerken zijn om te komen tot een onderzoekende houding.

De motivatie om te starten met de masteropleiding is voortgekomen uit:

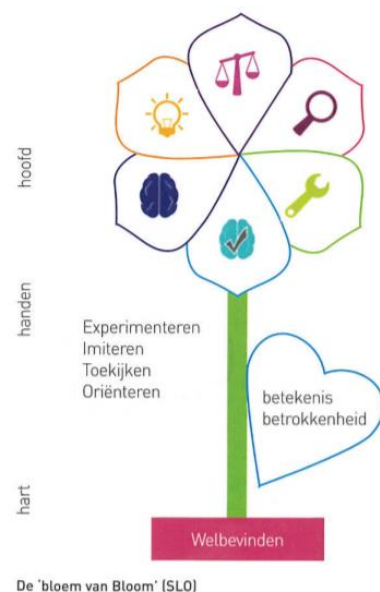
- Twee nieuwe leerkrachten in de kleuterklas.
- De verschooning in het kleuteronderwijs.
- De interesse in nieuwe inzichten passend bij kleuteronderwijs en het jonge kind.

We hebben met vieren een teambeurs aangevraagd, waardoor we kunnen samenwerken, geleerde theorieën kunnen delen en toepassen in de praktijk en elkaars critical friends kunnen zijn. We hebben de kracht van het samen leren en de meerwaarde hiervan ervaren. Door de modules die we samen gevolgd hebben, zijn we met een andere bril gaan kijken naar het jonge kind en het onderwijs aan het jonge kind. We hebben ons verdiept in verschillende stromingen in het onderwijs en van daaruit onze eigen visie gevormd, waarbij het vertrouwen in het kind en de eigenheid van het kind centraal staan (Van Esch & Van Herpen, 2010). Welbevinden en betrokkenheid zijn de fundamenten hiervan, het proces is het uitgangspunt.

Het jonge kind komt tot leren vanuit een inspirerende leeromgeving. Een leeromgeving die wat betreft inrichting, organisatie, houding van de leerkracht en materiaal aansluit bij de behoefte van het jonge kind. Dit leidt tot activiteiten die ontplooiingsmogelijkheden bieden (Beets-Kessens, 2013). Het jonge kind leert door te handelen, waarbij het spel centraal staat. De Valck (2013) geeft aan dat kinderen niet spelen om te ontwikkelen, maar ontwikkelen door te spelen. Onzes inziens is dit de essentie van de ontwikkeling van het jonge kind.

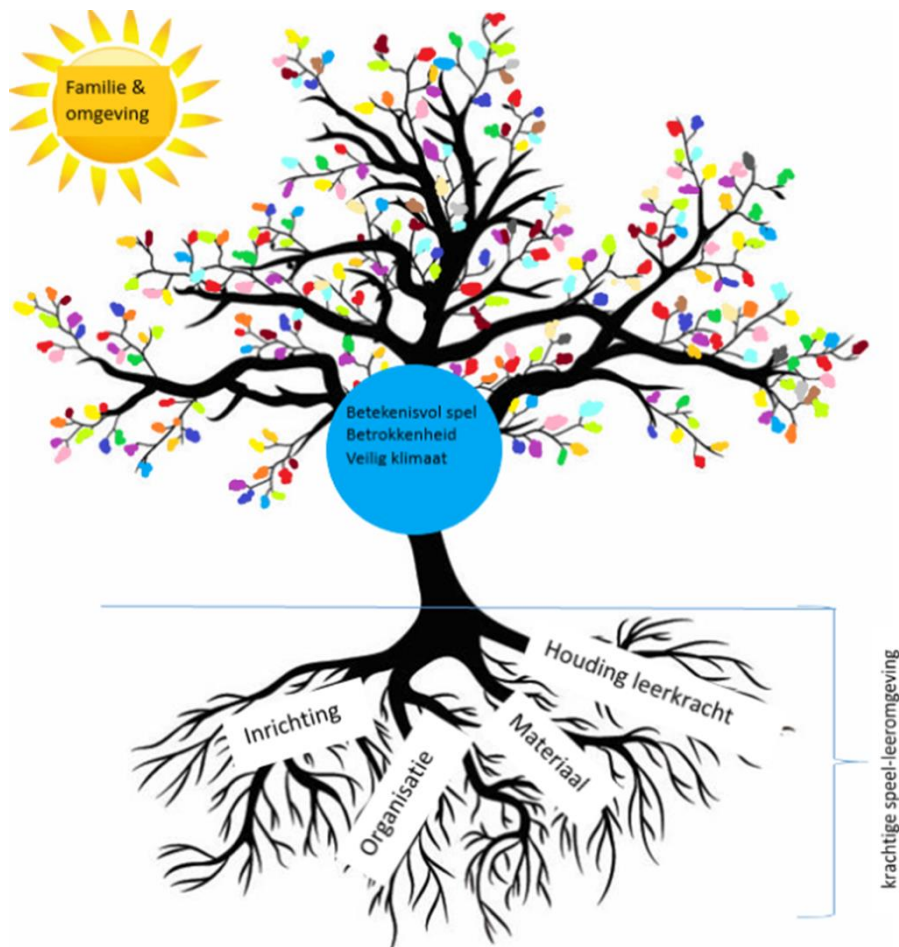
We zijn geïnspireerd geraakt door het bloemmodel (Beets-Kessens, 2015), waarin het beeld van het leren van het jonge kind is gevisualiseerd. In dit model wordt weergegeven dat we de ontwikkeling van het jonge kind als een geheel moeten zien. Die ontwikkeling betreft verschillende facetten, namelijk het leren met hart, handen en hoofd (De Beer, 2012).

Op grond van dit model hebben wij een nieuw model ontwikkeld waarin we het beeld van de groep willen laten zien: Het Bloesemboommodel (figuur 3; bijlage 14).

De 'bloem van Bloom' (SL0)

Figuur 2; Bloemmodel

Figuur 3; Bloesemboom- model Cox, Luijpen, Renkens & Van den Oever, 2019

Legenda bij het bloesemboom-model.

In de onderzoeken gaan we uit van een gezamenlijke taal met betrekking tot de begrippen die centraal staan in ieders onderzoek: het jonge kind, betrokkenheid en betekenisvol spel.

BETROKKENHEID IS...

- een bijzondere kwaliteit van menselijke activiteit,
- die zich laat herkennen aan een geconcentreerd, aangehouden en tijd vergeten bezig zijn
- waarbij de persoon
 - zich openstelt, zich gemotiveerd voelt en geboeid is,
 - een intense mentale activiteit aan de dag legt,
 - een grote hoeveelheid energie vrijmaakt en een sterke voldoening ervaart,
- omdat
 - de activiteit aansluit bij zijn exploratiedrang en interessepatroon
 - en zich aan de grens van zijn individuele mogelijkheden situeert,
- waardoor duurzaam leren plaatsvindt.

(Uit "Een procesgerichte aanpak voor 6- tot12-jarigen in het basisonderwijs" (Laevers & Heylen, 2013)

BETEKENISVOL SPEL:

Het onderwijsaanbod aan het jonge kind zal moeten aansluiten bij de belevingswereld van het jonge kind, dan pas zal er sprake zijn van betekenisvol onderwijs. Binnen dit betekenisvol onderwijs vormt spel de basis voor het activiteitenaanbod (Van der Maas & Elenbaas van Ommen, 2014).

JONGE KIND:

In dit product gaat het om het kind van 4 tot en met 6 jaar.

In dit model wordt een boom met knoppen groeiend vanuit de grond weergegeven. Elke knop staat voor een kind. De ene knop ontwikkelt sneller dan de ander. Alles mag in een eigen tempo. Aerden (2010) geeft aan dat er sprake is van een optimaal leerproces wanneer ieder kind zich in eigen tempo kan ontwikkelen.

Betekenisvol spel, een veilig klimaat en betrokkenheid is de basis van waaruit we kinderen willen laten groeien. In het Bloesemboommodel worden de belangrijkste elementen uit onze visie weergegeven. Uitgangspunt van ons handelen is het handelen vanuit de positieve psychologie, waarbij kijken naar de mogelijkheden en de kracht van het kind centraal staat (Bannink, 2009). Een mens voelt zich beter en presteert beter, wanneer wordt gewerkt vanuit zijn krachten (Caufmann & Van Dijk, 2010).

Van Herpen (in De Haan, 2012) geeft aan dat door een optimaal proces te realiseren met een hoog welbevinden en een grote betrokkenheid, kinderen zich ontwikkelen.

Dit zien wij als basis voor het leerproces in de groep. De taak voor ons als leerkracht is een rijke leeromgeving creëren, waarin kinderen geboeid raken en betrokken zijn. Betrokkenheid is één van de pijlers om de intrinsieke motivatie bij kinderen te stimuleren (Mulder, 2017). Daarbij geeft Caminada (2015) aan dat betrokken spel het meest bijdraagt aan de ontwikkeling van het jonge kind. Het verhogen van de betrokkenheid bij kinderen is de doelstelling van alle onderzoeken.

Om de betrokkenheid van de kinderen in te schalen wordt er in alle onderzoeken gebruik gemaakt van het beslisschema 'betrokkenheid' uit het observatiesysteem KIJK!. Het beslisschema is afgeleid van de Leuvense betrokkenheidsschaal (Leavers, Depondt, Nijsmans & Stroobants, 1993). Middels observatie worden betrokkenheidssignalen gesignaleerd om vervolgens het niveau van betrokkenheid in te schalen. Het niveau van betrokkenheid loopt van niveau 1 'geen betrokkenheid' tot niveau 5 'maximale betrokkenheid'. Het observatiesysteem KIJK! is binnen onze scholen het middel om de ontwikkeling van ieder kind in kaart te brengen en te volgen. Vandaar dat er gekozen is om het beslisschema 'betrokkenheid' te hanteren.

Aan de uitwerking van het model naar de praktijk wordt gewerkt door inzet van onderzoek. Eén ieder van ons zal vanuit een eigen onderwerp zijn bijdrage leveren aan deze doelstelling.

Iris Renkens: *Van gewoon buitenspel naar buitengewoon spel.*

Linda Luyten: *Titel is nog onbekend; betreft het kind en de natuur*

Ineke van den Oever: *De actieve kring. Werken aan betrokkenheid.*

Ilse Cox is als critical friend betrokken bij de onderzoeken.

Hoofdstuk 1| Inleiding

1| Inleiding

Dit onderzoek richt zich op het tegemoet komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind in groep 1-2, met als doel inzicht te krijgen of daarmee de betrokkenheid aan het jonge kind verhoogd kan worden. In dit hoofdstuk worden de aanleiding, de probleemanalyse en het doel van dit onderzoek beschreven. De in het voorwoord beschreven visie op het onderwijs aan het jonge kind ligt hieraan ten grondslag.

1.1| Context

Als Intern Begeleider ben ik werkzaam op een kleine basisschool. Onze huidige groep 1-2 bevat 21 leerlingen. Binnen de groep zie ik een grote diversiteit, waarbij verschillende leerlingen specifieke onderwijsbehoeften hebben.

Op de basisschool is geen speelzaal aanwezig. Voor de gymles gaan de kinderen twee keer per week naar de nabij gelegen gymzaal. De gymles wordt verzorgd door de eigen groepsleerkracht.

Bij de basisschool ligt een vrijwel geheel betegeld schoolplein. Er is een grote en kleine speelplaats. Groep 1-2 speelt voornamelijk op de kleine speelplaats en speelt twee keer per dag buiten. Tijdens het buitenspelen worden er door de groepsleerkrachten af en toe activiteiten aangeboden waaraan de kinderen mee kunnen doen, bijvoorbeeld touwtje springen of hinkelen. In het buitenhok zijn diverse materialen waar de kinderen mee kunnen spelen.

De basisschool hanteert het traditionele rooster en de kinderen zijn tussen de middag een uur vrij. Het merendeel van de kinderen gaat thuis eten.

De basisschool heeft het gezonde schoolvignet behaald. Bewegen is een uitgangspunt van een gezonde school en een gezonde leefomgeving (Both, 2007). Dit betekent dat bewegen een plaats zal moeten krijgen in onze onderwijscontext en er ruimte voor bewegen zal moeten worden gecreëerd. Door inzet van dit onderzoek wil ik hieraan tegemoet komen.

1.2| Aanleiding

Ik hoor tijdens leerling-besprekingen regelmatig opmerkingen van groep 1-2 leerkrachten als: “Ze kunnen nog geen vijf seconden op hun stoel blijven zitten in de kring.” “In de kring is het zo lastig om de kinderen erbij te houden.” Deze opmerkingen en signalen vormen de aanleiding van dit onderzoek.

De afgelopen jaren is door de druk van bovenaf om opbrengstgericht te werken (Janssen-Vos, 2012) “The big picture” (Jutten, 2009) uit het oog verloren. Bij het onderwijs aan het jonge kind is er sprake van verschooning. Het spel verdween op de achtergrond en het onderwijs aan het jonge kind richtte zich meer en meer op voorbereidend lezen en rekenen.

In 2005 geeft Boes (2005) aan dat de onderwijsinspectie de Wet op het Onderwijstoezicht eenzijdig interpreteert. De vakken zijn gesplitst en de leerstof wordt traditioneel geëvalueerd en gemeten. Er is weinig ruimte voor beweging en spel. Dit gegeven is helaas nu nog zichtbaar binnen ons onderwijs.

Met de gezamenlijke start van de Master En (teambeurs) is een nieuwe weg ingeslagen wat betreft het onderwijs aan het jonge kind binnen mijn werkcontext. Een gezamenlijk visie op het onderwijs aan het jonge kind is gevormd. Er is gestart om de vertaalslag te maken naar de praktijk, zodat de visie zichtbaar wordt in onze werkcontext. Ik wil me sterk maken om het onderwijs verder vorm te geven vanuit deze visie, zodat er recht wordt gedaan aan de eigenheid van het jonge kind. Hierbij zijn het werken vanuit de holistische benadering, dat erop gericht is het hele kind in ontwikkeling te

brenge (Den Otter & Lakerveld, 2009) en erkenning van de behoeften van het jonge kind (figuur 4) uitgangspunt. Om ouders te betrekken bij de veranderingen in het onderwijs aan het jonge kind op school is een ouderbijeenkomst georganiseerd, in het kader daarvan is onderstaande flyer gemaakt.

figuur 4; flyer "Ik ben een kleuter en heb nodig..." (Cox, Luijpen, Renkens & Van den Oever, 2019)

1.3| Probleemstelling vanuit de praktijksituatie

Onze kleine basisschool heeft ongeveer honderd leerlingen en werkt nauw samen met een andere kleine basisschool. Beide basisscholen hebben een combinatie groep 1-2. In de groepen 1-2 wordt voornamelijk programma- en ontwikkelingsgericht lesgegeven. De grootste leeropbrengst van het kind wordt verwacht door de leerkrachten bij de instructiemomenten en de leerkrachtgestuurde activiteiten.

In het onderwijsaanbod aan het jonge kind zijn structureel kringmomenten opgenomen met de gehele groep (minimaal 2 maal 30 min per dag) waarbij de kinderen veelal stil moeten zitten en luisteren. Tevens worden er tijdens de speelwerktijd veel werkjes aan tafel aangeboden, waar het kind op een stoel aan tafel moet werken in het platte vlak of met speelleermateriaal.

In groep 1-2 zitten diverse kinderen met behoefte aan zorg, de kinderen laten een grote mate van bewegingsdrang zien.

Ik, als Intern begeleider, stel samen met de leerkrachten de vraag of de bewegingsdrang van de

kinderen in deze groep ingezet/gebruikt kan worden om de betrokkenheid te vergroten. Hoe kunnen de leerkrachten hieraan tegemoet komen?

1.4| Probleemstelling vanuit persoonlijk perspectief

Ik merk dat het voor de leerkrachten lastig is om recht te doen aan de bewegingsdrang bij het jonge kind. Uit gesprekken met hen en observaties in de groep komt het traditionele patroon duidelijk naar voren. Zo heeft de grote kring een prominente plaats in het rooster van groep 1-2.

Elke ochtend en middag is hiervoor een half uur ingepland. Tijdens deze kringmomenten zitten de kinderen veelal dertig minuten op een bank en is er voornamelijk verbale interactie en weinig bewegingsruimte. De structuur van deze geleide activiteit geeft de leerkrachten houvast.

De instructielessen in de kring en het luisteren heeft prioriteit. Tijdens de speelwerktijd, werkt een groot aantal kinderen aan een tafel zittend op een stoeltje.

Door aan te sluiten bij de manier van leren van het jonge kind, wordt het jonge kind optimaal de kans geboden op ontwikkeling. Het bewegen en zelf ervaren is hiervan een belangrijke pijler. Beenhakker, Gorissen, De Groot, Pals, Van Soest en Rolf (2016) wijzen erop dat de totale ontwikkeling van het jonge kind samenhangt met spelend en bewegend leren. Bewegend leren ingebed in spel is de manier van leren van het jonge kind.

1.5| Probleemstelling vanuit theoretisch perspectief

Bewegen is de eerste taal van het kind. Een baby in de buik maakt contact met de moeder door te bewegen (Goddard Blythe, 2013). Jonge kinderen leren de wereld kennen door te bewegen, ze ervaren de wereld. Daarbij levert bewegen een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van jonge kinderen (Collard, Boutkan, Grimberg, Lucassen & Breedveld, 2014; Mullender-Wijnsma et al., 2015). Het jonge kind is niet gemaakt om een lange tijd per dag stil te zitten. Ze zijn gebouwd om te bewegen, juist in de basisschoolperiode (Christians, 2013).

Kinderen zijn actief en bewegen veel, ze herhalen bewegingen vaak. Voor kinderen is bewegen leven (Both, 2007). Dat het jonge kind veel beweegt is niet alleen van belang voor hun motorische ontwikkeling. Het heeft invloed op de totale ontwikkeling, op de sociaal-emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling. Bewegingen helpen het kind om de leerstof in het lichaam te vertalen (Soomers, 2017). Het kind is hierdoor taakgericht en er ontstaan op lange termijn meer effectieve verbindingen in de hersenen. Kinderen leren door bewegen zichzelf en de omgeving kennen. Door te bewegen wordt het leerproces bij kinderen gestimuleerd. Tegenwoordig is de activiteit in de klas helaas vooral zitten (Gurian, Stevens & King, 2011). Terwijl de leerstof beter en langer bekijft als het geleerde gekoppeld wordt aan bewegen (Hartman et al., 2015). Hoogleraar neuropsychologie Erik Scherder (2014) toont in onderzoek aan dat door te bewegen de motor van de hersenen wordt aanzet.

Bewegen op school vergroot het plezier in leren, de kinderen leren beter en onthouden lesstof langer. Het samenwerken wordt gestimuleerd en kinderen vertonen minder negatief gedrag. Bewegend leren vergroot de betrokkenheid en geeft een optimaler leerresultaat (Donnelly et al., 2009).

Op welke manier kan in het onderwijs aan het jonge kind de bewegingsdrang ingezet worden om te leren en zo tegemoet te komen aan de behoefte om te bewegen?

1.6| Probleemstelling vanuit het perspectief van de samenleving

De nadruk op het schoolse leren bij de kleuters heeft de afgelopen jaren de overhand gekregen, nationaal en internationaal (Boland, 2017; Goorhuis-Brouwer, 2012; Janssen-Vos 2012).

Het streven naar hoge opbrengsten op het gebied van taal en rekenen staat centraal.

Kinderen moeten met name aan de normen van de Cito-toetsen voldoen en worden daarop beoordeeld (Goorhuis-Brouwer, 2012). De cognitieve ontwikkeling heeft prioriteit ten koste van de brede ontwikkeling (Boland, 2017). De verschooling betreft naast de eenzijdige gerichtheid op het cognitieve, het werken met methodieken die niet afgestemd zijn op de ontwikkelingsmogelijkheden van het jonge kind (Janssen-Vos, 2012).

Doelstellingen worden bereikt via gestructureerde methodieken. Op deze manier wordt voorbij gegaan aan de interesse en nieuwsgierigheid van het jonge kind (Bosch & Boomsma, 2012). Het optimaliseren van de leerprestaties van jonge kinderen houdt in dat de leerkracht de brede ontwikkeling stimuleert (Janssen-Vos, 2008).

Kinderen bewegen steeds minder (Van Oers, 2007). Bert van Oers (2007) spreekt van bewegingsarmoede. De intrede van het digitale tijdperk heeft er voor gezorgd dat het jonge kind veel tijd doorbrengt achter een beeldscherm met gevolgen als bovenmatig gewicht en de toename van ziektes zoals hart- en vaatziekten, diabetes en botontkalking (Van Oers, 2007). Van Oers (2007) wijst in dit verband op de stijgende ziektekosten en de consequenties voor een economisch gezonde samenleving.

Hansom (in Hansel, 2017, p. 2) wijst op een ander groot risico namelijk dat te veel zittend werk voor kleuters een bedreiging vormt voor de breinontwikkeling van het jonge kind. Pas na ongeveer zeven jaar past een meer schoolse aanpak.

1.7| Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek heeft betrekking op een praktijkvraagstuk (Harinck, 2009) in de onderbouw met als doel om de onderwijspraktijk te verbeteren. Deze doelstelling vloeit voort uit onze visie op het onderwijs aan het jonge kind zoals beschreven in het voorwoord.

Het onderzoeksdoel is het vinden van waardevolle interventies om tegemoet te komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind in groep 1-2 en nagaan of door inzet van deze interventies de betrokkenheid van het jonge kind verhoogd kan worden. De praktijkvraag bevindt zich op microniveau (Van Swet & Munneke, 2017) het betreft namelijk het directe handelen van een leerkracht in relatie tot de kinderen.

1.8| De voorlopige onderzoeksvragen en de deelvragen

De voorlopige onderzoeksvraag:

Wat is het resultaat op de betrokkenheid van het kind als er tegemoet wordt gekomen aan de bewegingsdrang van het jonge kind?

Deelvragen

- Welke werkvormen en interventies kan ik de leerkracht aanreiken om meer bewegingsmomenten te realiseren in groep 1-2?
- Aan welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen om meer beweging van het jonge kind mogelijk te maken?

Hoofdstuk 2 | Verkenning van het probleem

Dit hoofdstuk geeft door een theoretische verkenning verder inzicht en richting aan mijn onderzoeksvraag en deelvragen. Daarnaast is er de praktische verkenning van het probleem. De kernbegrippen betrokkenheid en betekenisvol spel liggen ten grondslag aan de onderzoeksvraag en deelvragen, deze zijn in het gezamenlijke voorwoord gedefinieerd.

2.1 | Theoretische verkenning

2.1.1 | Wat wordt verstaan onder bewegingsdrang?

Bewegen is de eerste taal van het jonge kind. Van het begrip natuurlijke bewegingsdrang zijn verschillende omschrijvingen te vinden. Claude (1910) (zie Wat betekent het, 2019) definieert bewegingsdrang als nerveus-motorische onrust. In een andere definitie wordt bewegingsdrang omschreven als een onbedwingbare behoefte zich te bewegen of te verplaatsen. Both (2007) geeft aan dat beweeglijkheid bij de ontwikkelingsfase van jonge kinderen hoort. Het jonge kind heeft een grote bewegingsdrang. Ze willen ontdekken, doen en ervaren. Het jonge kind wordt zich meer bewust van zijn eigen ik. Ze leren door te bewegen zichzelf en de eigen omgeving kennen. Tijdens dit verkennen nemen ze bewegingsruimte.

Spelen en bewegen is de essentie van een kleuter. Het is de motor van de totale ontwikkeling van kleuters (Beenhakker, Gorissen, De Groot, Pals, Van Soest & Rolf, 2016).

2.1.2 | Wat is het belang van bewegen voor het jonge kind?

Er zijn steeds meer kinderen die te weinig bewegen. Scherder (in Brandt, 2011) wijst erop dat de laatste jaren de activiteit bij gezonde kinderen alleen maar afneemt. Het gemiddelde kind brengt ruim zes uur per dag door achter een beeldscherm; in het weekend zelfs zeven uur. Dit gebrek aan beweging leidt tot negatieve effecten zoals motorische gebreken, overgewicht en een slechte lichaamshouding. Agressief gedrag en een gebrek aan concentratie kunnen negatieve gevolgen zijn (Bartl, 2010; Thoonsen & Lamp, 2016). Scherder (in Brandt, 2011) geeft aan dat deze passiviteit consequenties heeft voor het cognitieve functioneren.

Als kinderen bewegen verkennen ze de lichamelijke mogelijkheden, de motorische ontwikkeling wordt gestimuleerd en bewegingscoördinatie verbetert (Blasius, 2013). Net als Blasius (2013) stelt Both (2005) dat kinderen door bewegen de motoriek ontwikkelen. Both (2005) geeft aan dat deze ontwikkeling voornamelijk plaats vindt tussen het vierde en zesde levensjaar. Dit is de periode waarin kinderen in groep 1, 2 en 3 van de basisschool zitten. Het belang van motorische competenties wordt ondersteunt door Zimmer (2002). Zimmer (2002) wijst erop dat de zelfstandigheid van kinderen samenhangt met een goede motorische ontwikkeling.

Bewegen heeft een positieve invloed op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, zoals de ontwikkeling van het zelfbeeld, de omgang met anderen en het leggen van contacten (Moore en Luijendijk in Both, 2005). Zelfbeleving en lichaamsbeleving zijn volgens Kugel (1969) en Both (2005) erg nauw met elkaar verbonden.

Uit onderzoek, gedaan door het Mulier Instituut (2014) naar het belang van bewegen bij het jonge kind, blijken positieve effecten met betrekking op fitheid, hersenstructuur, motorische – en beweegvaardigheden en executieve functies van kinderen. Scherder (in Brandt, 2011) onderschrijft deze positieve effecten en wijst erop dat kinderen die op de basisschool meer bewegen, betere schoolprestaties laten zien. De cognitieve ontwikkeling lijkt positief beïnvloed te worden door

bewegen, evenals het leren op school. Kennis die door kinderen op een actieve manier wordt verworven, zal beter beklijven. Kinderen op een actieve manier aan het onderwijs laten deelnemen houdt vaak bewegen in (Magnus, 1983).

Het bovenstaande onderschrijft het belang van bewegen betreffende de algehele ontwikkeling van het jonge kind en in relatie tot het leren, wat daarmee de relevantie van het onderzoek onderstreept.

2.1.3 | Wat is de relatie tussen bewegen en het brein?

Bewegen is niet alleen goed voor het lijf, maar ook voor de cognitieve gezondheid. De laatste jaren is steeds meer onderzoek gedaan naar de invloed van bewegen op het brein. Door te bewegen wordt er gezorgd voor een betere doorbloeding van de hersenen. Scherder (zie Jmouders, 2018) geeft aan dat het hart en vaatstelsel beter functioneert door meer beweging. Hij noemt het hart de pomp van het brein. Hersenen bestaan uit hersencellen en banen. De banen verbinden de hersencellen met de verschillende hersengebieden. Deze verbindingen zijn heel gevoelig voor een goede doorbloeding. Naast een goede doorbloeding heeft meer bewegen een positief effect op de chemie in de hersenen. Beweging heeft een positief effect op een aantal belangrijke stoffen, die ervoor zorgen dat het brein beter functioneert. Dit geldt met name voor een aantal gebieden in het brein die een grote rol spelen bij zaken als initiatief nemen en gemotiveerd zijn (Jasper, 2018). De stoffen die door bewegen vrijkomen zorgen ervoor dat de hersenen geactiveerd worden, zodat er meer prikkels doorgelaten worden. Informatie wordt hierdoor beter opgenomen.

De cognitieve vaardigheden van kinderen verbeteren door dagelijkse beweging, zowel kwantitatief als kwalitatief. Ook verbeteren het geestelijk welzijn, het probleemoplossend vermogen en de impulsbeheersing (Beenhakker, Gorissen, De Groot, Pals, Van Soest & Rolf, 2016). Wanneer kinderen veel bewegen, worden verbindingen die belangrijk zijn voor de leerprestaties in het kindere brein soepeler en steviger gelegd (Scherder, 2014). Gurian en Stevens (zie Onderwijs maak je samen, 2012) onderschrijven dat beweging ertoe bijdraagt dat er makkelijker verbindingen worden gemaakt in de hersenen.

John Ratey, hoogleraar psychiatrie in Harvard stelt in zijn boek “Fit” dat lichaamsbeweging bovenal een manier is om het brein in conditie te brengen. Hij geeft aan dat door te bewegen het brein wordt beïnvloed; het verbetert het leervermogen en geheugen (Brandt, 2011).

Het positieve effect van bewegen op het brein ondersteunt mijn wens tot het bewust inzetten van bewegingsinterventies tijdens het onderwijsproces. In het praktijkgedeelte van het onderzoek ga ik op zoek naar waardevolle interventies om tegemoet te komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind.

2.1.4 | Wat is de relatie tussen bewegen en betrokkenheid?

In onze gezamenlijke visie (bijlage 14) is een veilig klimaat, betekenisvol spel en betrokkenheid de kern voor een krachtige leeromgeving. Laevers (1992) stelt dat goed onderwijs is daar waar kinderen maximaal betrokken zijn. Marzano (2011) geeft aan dat een hoog energieniveau belangrijk is voor betrokkenheid bij kinderen. Lichaamsbeweging is een manier waardoor energie op een hoog niveau kan blijven.

Laevers (1992) onderscheidt vijf verschillende factoren om betrokkenheid te verhogen:

- Factor I: Sfeer en relatie
- Factor II: Aanpassing aan het niveau van de leerling

Factor III:	Werkelijkheidsnabijheid
Factor IV:	Activiteit
Factor V:	Leerling initiatief

Laevers (1992) geeft aan dat het tegendeel van betrokkenheid verveling, passiviteit, inactiviteit betreft. Het tegennatuurlijke stilzitten roept bij veel kinderen onrust op (Mehrabian, 1978). Deze onrust wordt vaak geïnterpreteerd als ongewenst gedrag en lage betrokkenheid.

Zorgen voor actie is een goede ingang om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen.

Bij jonge kinderen zal het lange stilzitten moeten worden doorbroken. Het inlassen van opdrachten waarin beweging een noodzakelijk onderdeel vormt is hierbij het uitgangspunt; zorg voor beweging! Laevers (1992) geeft aan dat betrokkenheid verhogen vanuit factor IV betekent de klas “activeren”. De leerkracht kan betrokkenheid bij de activiteit verhogen door stukken leerstof in de vorm van instructieve spelen te verwerken. Spel is actie.

Het praktijkgedeelte van dit onderzoek richt zich op het verhogen van betrokkenheid vanuit factor IV waarbij het inzetten van bewegingsactiviteiten tijdens onderwijssituaties het uitgangspunt zullen zijn.

2.1.5 | Welke bewegingsinterventies zijn er?

Er zijn verschillende bewegingsmethodieken ontworpen voor bewegen tijdens het leren zoals de methodiek “Meester met de bal”. Van der Leeuw (2009) geeft aan dat het gebruik van een bal een uitstekend middel is om alle kinderen bij de les te houden.

Het inzetten van coöperatieve werkvormen, kan zorgen voor activiteit tijdens het leren. BCO (zie BCO, 2019) geeft aan dat het aanpassen van de onderwijsvorm aan de onderwijsbehoefte van het kind uitgangspunt zou moeten zijn. Passende werkvormen, waarbij de leerstof wordt aangeleerd, versterkt en verwerkt door het inzetten van bewegen komt tegemoet aan de onderwijsbehoefte van het jonge kind.

Sjithoff & Kooyman (1996) zijn van mening dat ontspanning tussen de lessen ervoor zorgt dat kinderen zich beter kunnen concentreren op een taak. Zij ondersteunen dit door de methode “De klas beweegt”. Tevens geven ze aan dat kinderen bewust worden van het eigen lichaam door de ervaringen die ze opdoen tijdens het bewegen.

The Daily Mile (zie Coppermile, 2017) stimuleert om met kinderen iedere dag 15 minuten (hard) te lopen. Uit onderzoek (Coppermile, 2017) blijkt dat het de fitheid, het concentratieniveau, zelfvertrouwen, de stemming en het gedrag van kinderen verbeterd.

Energizers worden ingezet als bewegingstussendoortjes. Door het inzetten van Energizers wordt er ingespeeld op de natuurlijke bewegingsdrang van kinderen (Van der Wijst, 2008). Ze hebben als doel om de concentratie van de kinderen te verhogen.

Naast bovenstaande methodieken heeft bewegend leren de aandacht binnen het onderwijs. Er zijn diverse definities te vinden wat betreft bewegend leren. Kennisplatform voor onderwijs (2016) bedoelt met bewegend leren de integratie van leren en bewegen. Missionstart (2017) definieert bewegend leren als een combinatie van bewegen en leren. De voordelen van bewegen, verbetering van motivatie en concentratie worden hierbij benut in het leerproces van de kinderen. Daarnaast is de inzet van bewegen soms gericht op effectiever leren.

De site van bewegend leren (zie Bewegend leren, 2019) wijst er op dat bewegend leren niet moet worden verward met bewegingstussendoortjes. Ze geven aan dat bewegend leren of bewegingsintegratie het aanleren, verwerken van de leerstof is door het maken van bewegingen. De

bewegingen moeten in functie staan van het einddoel, ze moeten functioneel worden ingevuld, waardoor de beweging het kind helpt en de leerstof in het lichaam vertaald.

Bewegend leren heeft internationaal op diverse manieren de aandacht. Op een basisschool in Noorwegen zitten de kinderen de hele dag op grote skippyballen, hiermee trainen ze de spieren en balans en wordt onderzocht of ze beter opletten (NOS Jeugdjournaal, 2016). Het programma Physical Activity Across the Curriculum (Ieraar 24, 2016) toont aan dat bewegend leren een positieve invloed heeft op het leren van kinderen.

De invalshoek om kritisch naar de werkvorm te kijken en de werkvorm om te buigen naar meer activiteit is passend bij onze visie op het onderwijs aan het jonge kind. Dit in plaats van het werken via gestructureerde methodieken waardoor er voorbij wordt gegaan aan de interesse en nieuwsgierigheid van het jonge kind (Bosch & Boomsma, 2012). Het onderzoek zal dan ook gericht zijn op de inzet van werkvormen waarbij ruimte is voor beweging.

2.1.6 | Welke type bewegingsinterventies zijn er?

Bewegingsinterventies zoals coöperatieve werkvormen, Energizers, Daily Mile en bewegend leren worden vanuit dit onderzoek ingedeeld in drie verschillende type interventies namelijk:

- **Bewegen tijdens het leren (bewegend leren)**
De leerstof wordt aangeleerd, versterkt en verwerkt door het maken van bewegingen. De bewegingen zijn in functie van het einddoel en worden functioneel ingevuld waardoor de beweging het kind helpt en de leerstof in het lichaam vertaalt.
- **Bewegen als onderbreking van activiteiten**
De spanningsboog van de kinderen worden doorbroken op het moment dat maximale inspanning tijdens een activiteit is bereikt. Na het inzetten van de bewegingsinterventie kunnen kinderen zich weer concentreren op het vervolg van de activiteit
- **Bewegen tijdens overgangsmomenten**

Daarnaast zijn er in het onderwijs in groep 1-2 bewegingsmomenten tijdens het buitenspel en de wekelijkse gymles.

Het praktijkgedeelte van het onderzoek richt zich op het bewegen tijdens het leren en specifiek op het onderwijsaanbod in de kring, daar juist de kringsituatie een typische stilzitsituatie is (Both, 2007). Door in deze specifieke onderwijssituatie de leerstof te versterken door bewegingen wordt gekeken of betrokkenheid verhoogd kan worden.

2.2 | Praktische verkenning

Om meer inspiratie, kennis en ervaring uit te wisselen met betrekking tot bewegingsinterventies bij het jonge kind, hebben er twee praktijkbezoeken plaatsgevonden bij twee verschillende basisscholen (bijlage 16). Dit heeft inspiratie en input opgeleverd voor het praktijkgedeelte van het onderzoek en input voor aanbevelingen voor een mogelijk vervolg.

2.3 | De definitieve onderzoeksvraag

Bewegen is van groot belang voor de algehele ontwikkeling van het jonge kind. Bewegen draagt bij aan de gezondheid van het kind. Daarnaast heeft het invloed op de cognitieve, motorische en sociaal emotionele ontwikkeling. Door te bewegen leert het kind zichzelf en de omgeving kennen. Bewegen heeft dan ook grote invloed op de vorming van het zelfbeeld, de omgang met anderen en het leggen van contacten. Beweging kan het leerproces bevorderen, het denkvermogen uitbreiden.

In dit onderzoek wordt uitgegaan van drie verschillende typen bewegingsinterventies: bewegen tijdens het leren, bewegen als onderbreking van een les en bewegen tussen de lessen in.

Ik kies ervoor om bewegingsinterventies in te zetten tijdens de kringactiviteit en daarom formuleer ik de volgende definitieve onderzoekersvraag:

Wat is het resultaat van bewegingsinterventies op de mate van betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens de kringactiviteiten?

Deelvragen:

- Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten zonder het inzetten van bewegingsinterventies?
- Welke interventies kan ik de leerkracht aanreiken om meer bewegingsmomenten te realiseren in groep 1-2.
- Aan welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen om meer beweging van het jonge kind mogelijk te maken
- Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten waarin bewegingsinterventies worden ingezet?
- Hoe ervaren de leerkrachten van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?
- Hoe ervaren de kinderen van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?

Hoofdstuk 3 | Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksstrategie, de aanpak en kwaliteit van het onderzoek toegelicht.

3.1 | Het doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het vinden van waardevolle interventies om tegemoet te komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind in groep 1-2 en nagaan of door inzet van deze interventies de betrokkenheid in de kring verhoogd kan worden. Om dit doel te bereiken is gebruik gemaakt van de hieronder beschreven onderzoeksstrategie en aanpak.

3.2 | Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek (Lange, Schuman & Montessori, 2017) daar het zich richt op het inzicht krijgen in de relatie tussen beweging en betrokkenheid van het jonge kind tijdens de kringactiviteit in groep 1-2. Het onderzoek richt zich op de beleving van het kind in de kring, hoe de leerkracht hierop in kan spelen om de betrokkenheid in de kring te verhogen.

Het onderzoek bevat kenmerken van een actieonderzoek, gedurende het onderzoek worden alternatieve handelingswijze ontwikkeld en uitgetoetst (Lange, Schuman & Montessori, 2017). Er worden interventies gedaan op de bestaande situatie en deze worden aan het einde geëvalueerd. Swet en Munneke (2017) geven net als De Lange, Schuman en Montesano (2017) aan dat actieonderzoek zich richt op het onderzoeken van handelen. Daarnaast richt het zich op het verbeteren van de praktijk en het is geschikte strategie voor onderwijsgevende. De onderzoeker kijkt kritisch naar het handelen in de kring gebaseerd op opgedane kennis betreffende het onderwijs aan het jonge kind en koppelt daar acties aan.

Daarnaast bevat het onderzoek elementen van een ontwerponderzoek. Het ontwerpgericht onderzoek is volgens van Plomp en Nieveen (2007) de systematische studie van het ontwerp, de ontwikkeling en evaluatie van onderwijskundige interventies als oplossingen voor problemen in de onderwijspraktijk. In dit onderzoek wordt met name ingegaan op de fase ontwerp, er zal gezocht worden naar waardevolle interventies.

3.3 | Onderzoek paradigma

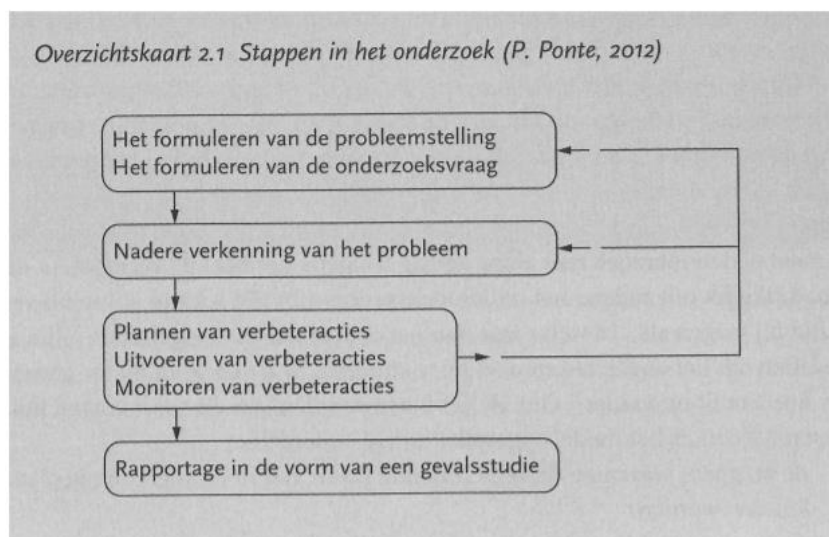
Bij het doen van onderzoek is er altijd sprake van een cyclisch proces (Van Swet & Munneke, 2016). Hoe de cyclus eruit ziet is afhankelijk van de onderzoeksbenadering. Actie-onderzoek om de onderwijssituatie te verbeteren past bij de constructieve benadering (Van der Donk en Van Lanen, 2010). Dit past binnen het interpretatieve paradigma als wel binnen het kritisch-emancipatorisch onderzoeksparadigma (Lange, Schuman & Montessori, 2017). Het onderzoek richt zich op een specifieke setting, namelijk de kring en het begrijpen van de situatie van de betrokkenen, het jonge kind. Door de opgedane kennis betreffende het jonge kind en de ontwikkelde visie op het onderwijs aan het jonge kind staat het aansluiten bij wat het jonge kind nodig heeft centraal en is de holistische benadering uitgangspunt.

De doelstelling bij interpretativisme is het beter begrijpen van een bepaalde context. Dit leidt als vanzelf tot verbetering of vernieuwing. Doordat in dit onderzoek de doelgroep betrokken wordt bij het invoeren van bewegingsinterventies in de kring, krijgt de onderzoeker beter inzicht in de context waarbinnen de interventies zijn werking zullen hebben. Het beter zicht krijgen op de kring situatie zal automatisch leiden tot verbetering of vernieuwing.

Dit onderzoek heeft elementen van de kritisch-emancipatorische benadering. Doordat dit onderzoek gericht is op het verbeteren en vernieuwen van de huidige onderwijssituatie met behulp van empowerment van de betrokkenen. Er wordt onderzoek gedaan met de bedoeling te vernieuwen.

3.3.1 | Algemeen plan en verbeteracties van het onderzoek

Dit onderzoek is in verschillende fasen opgedeeld. De fasen zijn afgeleid van het model voor actieonderzoek van Petra Ponte (figuur 5). Er is een tijdspad aan toegevoegd (figuur 6).

Figuur 5; Model actiegericht onderzoek, in Ponte, 2012, p.32

			Tijdspad
Probleemstelling	Hfdst 1:	Aanleiding & probleemstelling ➔ Voorlopige onderzoeksvraag	januari
Verkenning	Hfdst 2:	Theoretische verkenning ➔ literatuuronderzoek Praktische verkenning ➔ Praktijkbezoeken bij verschillende basisscholen om inspiratie op te doen.	Januari / februari
Plan van Verbeteracties	Hfdst 3:	Beschrijving van de onderzoeksinstrumenten	Februari
		Observatie betrokkenheid (KIJK; betrokkenheidsschaal) in de kring (video – observatielijst)	Februari / maart
		Bewegingsinterventies in de kring ➔ Uitvoeren van 8- tal kringactiviteiten met bewegingsinterventies	
		De input voor de bewegingsinterventies komt uit diverse literatuur en eigen expertise betreffende het onderwijs aan het jonge kind	
		Observaties betrokkenheid (KIJK; betrokkenheidsschaal) in de kring met bewegingsactiviteiten	

		(video – observatielijst) Evaluatie; onderzoeker - leerkrachten groep 1-2	
Rapportage	Hfdst 4 & 5	Analyse van data Conclusie	april

Figuur 6; onderzoeksplan

3.4| Onderzoeksinstrumenten

In deze paragraaf worden de ingezette onderzoeksinstrumenten beschreven en toegelicht. In het onderstaande schema (figuur 7) is opgenomen welke instrumenten zijn gebruikt om antwoord te geven op de deelvragen.

Deelvraag	Respondent/ bron	Onderzoeksinstrument	Tijdspad
Hoe groot is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten zonder het inzetten van bewegingsinterventies?	Leerlingen groep 1-2 Leerkracht Groep 1-2	Observatie; m.b.v. KIIK (betrokkenheidsschaal) Filmen van kringactiviteit Interview met leerkracht	Februari
Hoe groot is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten waarin bewegingsinterventies worden ingezet?	Leerlingen groep 1-2 Leerkracht Groep 1-2	Observatie; m.b.v. KIIK (betrokkenheidsschaal) Filmen van kringactiviteit Interview met leerkracht	Maart/april
Welke werkvormen en handvatten/ interventies kan ik de leerkracht aanreiken om meer bewegingsmomenten te realiseren in groep 1-2.	Literatuur- studie Scholen- bezoek	Gesprek met collega's van andere scholen	Maart/april
Aan welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen om meer beweging van het jonge kind mogelijk te maken	Literatuur- studie Scholen- bezoek	Gesprek met collega's van andere scholen Observatie	Maart/april
Hoe ervaren de leerkrachten van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?	Leerkrachten Groep 1-2	Interview leerkrachten	April
Hoe ervaren de kinderen van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?	Leerlingen Groep 1-2	Interview leerlingen adv afbeeldingen – gesloten vragen	April

Figuur 7; onderzoeksplan - deelvragen

3.4.1 | Gestructureerde observatie

Om de betrokkenheid te scoren wordt gebruik gemaakt van de betrokkenheidsschaal zoals deze wordt gehanteerd in KIIK!. Deze betrokkenheidsschaal is gebaseerd op de Leuvense betrokkenheidsschaal (bijlage 1). Hierbij wordt gekeken naar de negen betrokkenheidssignalen (bijlage 2); concentratie, energie, complexiteit en creativiteit, mimiek en houding, persistentie, nauwkeurigheid, reactietijd, verwoording en voldoening. Waarna aan het einde van elke observatie de betrokkenheid van de drie metingen worden samengevat in een schaalwaarde aan de hand van het betrokkenheids-beslisschema (bijlage 3). De schaalwaarde zijn als volgt verdeeld: Schaalwaarde 1; geen betrokkenheid, schaalwaarde 2; lage betrokkenheid, schaalwaarde 3; matige betrokkenheid, schaalwaarde 4; hoge betrokkenheid en schaalwaarde 5; maximale betrokkenheid.

Elke observatie in de kring duurt 20 minuten. De observatie vindt plaats met een interval van 2-4 minuten, 9-11 minuten en 16-18 minuten. De intervallen zijn zo gekozen om systematisch de betrokkenheid van een kind te observeren. Om te voorkomen dat echte intense momenten en echte momenten van verveling opgaan in het totaalbeeld van het kind wordt er niet langer dan vier minuten geobserveerd (Laevers e.a. 1993).

3.4.2 | Observatie met behulp van de filmcamera

In het onderzoek wordt gebruik gemaakt van observaties met behulp van de filmcamera om de betrokkenheid in beeld te brengen. Dit biedt de mogelijkheid om informatie te verzamelen betreffende het handelen tijdens de kringactiviteiten en de interacties die plaatsvinden.

3.4.3 | Interview

Het interview wordt ingezet na de interventies. Het interview is opgesteld om inzicht te krijgen in de ervaringen van de leerkracht ten aanzien van de betrokkenheid van de kinderen in de kring. Er is gekozen voor een individueel interview aan de hand van een topiclijst (Harinck, 2009). De begrippen die zijn uitgewerkt in het theoretisch kader komen in de vragen terug, met name de begrippen bewegingsdrang en betrokkenheid. Het interview richt zich op de ervaring van de leerkracht. Ik zal tijdens het interview doorgevragen om voor een kwalitatief antwoord te zorgen. Het ingezette interview is een gedeeltelijk gestructureerd interview (Baarda, De Goede & Van der Meer-Middelburg, 2007).

Daarnaast wordt het interview ingezet om inzicht te krijgen in de ervaringen van de kinderen. Dit wordt na de interventies ingezet. Ook hier is gekozen voor een individueel interview dat gaat over de eigen ervaringen van de kinderen met betrekking tot de bewegingsinterventies in de kring.

3.5 | Respondenten

De respondenten in dit onderzoek zijn alle leerlingen uit groep 1-2 van een basisschool; 22 leerlingen. Alle leerlingen van de groep doen mee aan het onderzoek. Er wordt een selectie gemaakt van zes leerlingen, die gericht geobserveerd worden, daar het niet mogelijk is om in het gestelde tijdsbestek alle leerlingen te observeren op betrokkenheid. De leerlingen zijn willekeurig geselecteerd; drie leerlingen uit groep 1 en drie leerlingen uit groep 2 om een zo breed mogelijk beeld te realiseren.

Naast de leerlingen zijn de leerkrachten van groep 1-2 betrokken bij het onderzoek. Zij werken alle dagen met de leerlingen en zullen met de aangereikte interventies aan de slag gaan.

3.6| Kwaliteit van het onderzoek

3.6.1| Triangulatie

Swet en Munneke (2017) geven aan dat als zaken vanuit verschillende perspectieven worden onderzocht, het onderzoeksresultaat meer waarde en validiteit krijgt. Er is dan sprake van triangulatie. Ook Harinck (2009) geeft aan dat er sprake is van triangulatie als er gebruik wordt gemaakt van meerdere gegevensbronnen. In dit onderzoek is triangulatie toegepast door verschillende literatuur te raadplegen voor de theoretische onderbouwing.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende instrumenten (observatie, interview en observatie met behulp van videocamera) en verschillende respondenten (leerlingen, leerkrachten en intern begeleider).

Door critical friends, werkplekbegeleider en studiebegeleider is op elke fase van mijn onderzoek feedback gegeven. Reflectie is een belangrijke fase in het cyclische proces van het onderzoek en is helpend om het onderzoek vorm te geven, te blijven bekijken vanuit verschillende perspectieven en scherp gericht te blijven op de onderzoeksvraag.

3.6.2| Validiteit

De Lange e.a. (2016) geeft aan dat validiteit verwijst naar de mate waarin het instrument werkelijk meet wat de onderzoeker zegt of denkt te meten. Van Swet en Munneke (2016) geven aan dat een onderzoek valide is als het antwoord geeft op de centrale vragen en er helder en transparant verslag wordt gedaan. Dit onderzoek is erop gericht de invloed van bewegingsinterventies in de kring op de betrokkenheid te meten. De ingezette observatie-instrumenten zijn gestoeld op de Leuvense Betrokkenheidsschaal (Laevers, et al., 1993). De gehanteerde betrokkenheidssignalen zijn wetenschappelijk geoperationaliseerd (Laevers et al., 1993).

Ik heb helder en transparant verslag gedaan over het doorlopen proces en geef aan het eind van het onderzoek antwoord op de centrale vraag; “Wat is het resultaat van bewegingsinterventies op de mate van betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens de kringactiviteiten?”.

3.6.3| Betrouwbaarheid

Het onderzoek is betrouwbaar als bij herhaalde meting van het zelfde verschijnsel, hetzelfde resultaat oplevert (De Lange et al., 2013). Het uitgevoerde onderzoek is context gebonden, het zelfde onderzoek zal in een vergelijkbare situatie, leiden tot andere resultaten. De betrouwbaarheid van dit onderzoek is hierdoor laag. Inzichten kunnen wel interessant zijn voor andere professionals, die er naar streven om de betrokkenheid in de kring te verhogen door inzet van bewegingsinterventies.

3.6.4| Ethische aspecten

Het praktijkgerichte onderzoek richt zich op het thema ‘bewegingsinterventies in kringsituaties bij het jonge kind’ om te komen tot creatieve, innovatieve en toepasbare adviezen voor de praktijk. Er is kritisch gekeken naar alternatieve werkwijze.

Bij het doen van onderzoek is aandacht voor ethiek een belangrijk aspect. Pring (in de Lange et al., 2017) geeft aan dat een correcte wijze van handelen en integriteit evident zijn. De Lange, Schuman en Montessori (2017) wijzen erop dat een veilig klimaat in de onderzoek setting essentieel is. Van Swet en Munneke (2017) benadrukken het belang van het onderlinge respect bij onderzoek.

In dit onderzoek houd ik rekening met rechten, belangen, privacy, zienswijze, opvattingen, theorieën en methoden van betrokkenen, met name die van de betrokken kinderen en leerkrachten.

Ik kan dit onderzoek niet realiseren zonder de inzet en betrokkenheid van met name de leerkrachten en de kinderen. Ik behandel hen met respect en ga zorgvuldig om met de beschikbare tijd van de

leerkrachten, critical friends studie -en werkplekbegeleider.

Ik behandel de onderzoeksgegevens vertrouwelijk en zorgvuldig, waarmee ik recht doe aan de betrokkenen en de privacy waarborg (De Lange et al., 2017). Ik rapporteer zorgvuldig, compleet, nauwkeurig en navolgbaar (Andriessen, Onstenk, Delnooz, Smeijsters, & Peij, 2010). De anonimiteit van de leerlingen is gewaarborgd, de namen in het onderzoek zijn geanonimiseerd. Ik handel eerlijk en integer, door me onpartijdig op te stellen. Ik stel me kritisch op ten aanzien van de in de praktijk gehanteerde opvattingen. Ik heb onafhankelijke keuzes gemaakt en eerlijk gecommuniceerd over de gebruikte bronnen. Tot slot heb ik me verantwoord over de relevantie van het thema, de gehanteerde methoden, de uitvoering en onderbouwing van de conclusies als wel de doorwerking in de praktijk (Andriessen, Onstenk, Delnooz, Smeijsters, & Peij, 2010).

Hoofdstuk 4 | Data-analyse en resultaten

4.1 | Weergave resultaten en analyse van de gegevens

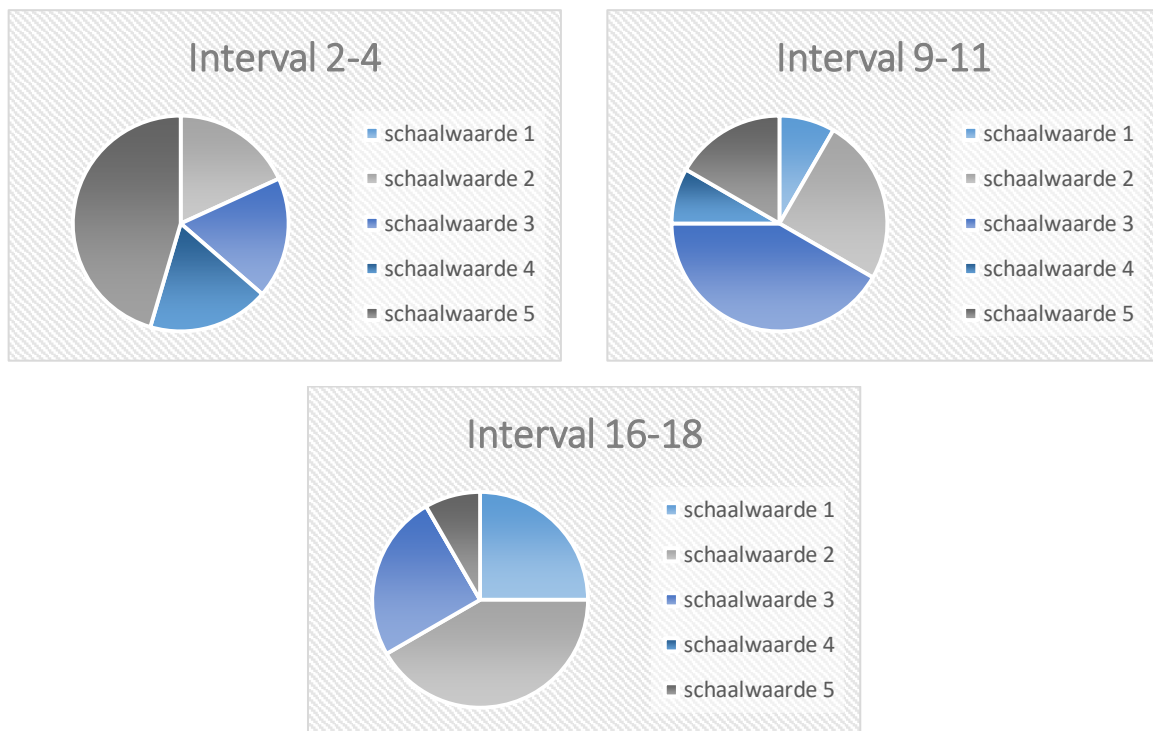
In dit hoofdstuk worden de verworven gegevens geanalyseerd aan de hand van de deelvragen en de onderzoeksmethode.

Er zijn tien observaties uitgevoerd, waarvan acht observaties met de gehele groep (bijlage 4A t/m 4F, 4H en 4I) en twee observaties in de kleine kring (bijlage 4G). De observaties zijn uitgevoerd aan de hand van het observatie-instrument voor Praktijk Gericht Onderzoek: Activiteit in de kring (bijlage 4). Bijlage 13 geeft een overzicht van het tijdschema van de uitgevoerde observaties.

Tijdens de kringmomenten is met een interval van 2-4 minuten, 9-11 minuten en 16-18 minuten de betrokkenheid gericht geobserveerd bij zes willekeurige leerlingen, drie leerlingen uit groep 1 en drie leerlingen uit groep 2. Tijdens de observaties zijn de geobserveerde betrokkenheidssignalen aangekruist. Op het eind van de interval is de mate van betrokkenheid vastgesteld en aan de hand van het beslisschema weergegeven in de betrokkenheidsschaal met de schaalwaarde van 1 t/m 5 (bijlage 3).

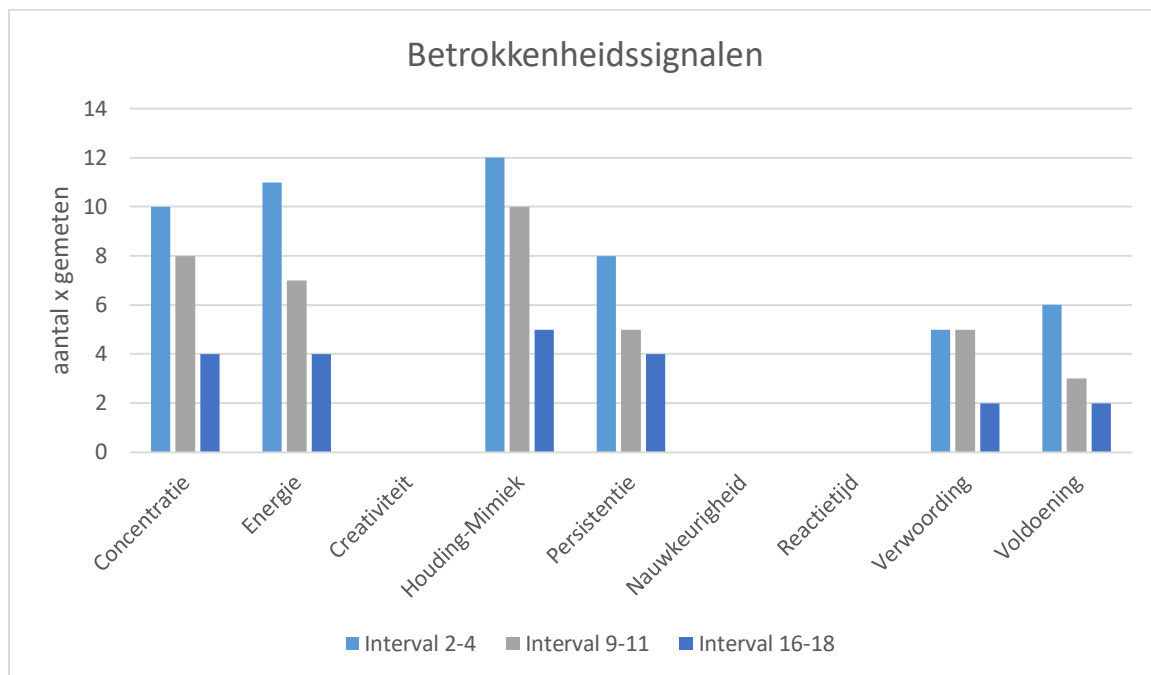
4.1.1 | Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten zonder het inzetten van bewegingsinterventies?

In figuur 8 is in een cirkeldiagram de mate van betrokkenheid tijdens twee kringactiviteiten zonder bewegingsinterventies weergegeven (bijlage 4A en 4B).

Figuur 8; cirkeldiagram betrokkenheid kring zonder bewegingsinterventie

In figuur 9 zijn in een staafdiagram de gesignaleerde betrokkenheidssignalen tijdens twee kringactiviteiten zonder bewegingsinterventies weergegeven (bijlage 4A en 4B).

Figuur 9; staafgrafiek betrokkenheidssignalen kring zonder bewegingsinterventie

Tijdens de observatie van kringactiviteiten zonder bewegingsinterventies is in de interval 2-4 een matige tot hoge betrokkenheid geobserveerd. In de interval 9-11 is er een verschuiving te zien naar een matige tot lage betrokkenheid. In de laatste interval 16-18 wordt een lage tot geen betrokkenheid geobserveerd. Er is sprake van een aflopende betrokkenheid (figuur 8). Kijkend naar de geobserveerde betrokkenheidssignalen (figuur 9) worden de signalen creativiteit, nauwkeurigheid en reactietijd niet gezien. De betrokkenheidssignalen concentratie, energie, houding en mimiek worden in de eerste interval bij 10 tot 12 keer geobserveerd. De betrokkenheidssignalen worden daarna steeds minder zichtbaar. Bij het betrokkenheidssignaal persistentie wordt tevens een dalende lijn geobserveerd.

4.1.2 | Welke werkvormen en interventies kan ik de leerkracht aanreiken om meer bewegingsmomenten te realiseren in groep 1-2.

Het onderwijsaanbod aan het jonge kind in de kring moet aansluiten bij de belevingswereld van het jonge kind, dan zal er pas sprake zijn van betekenisvol onderwijs. Het verrijken van de kringactiviteiten met bewegingsinterventies vraagt om begeleiding van de leerkracht. De leerkracht creëert letterlijk ruimte voor bewegen (Both, 2007).

Individueel – samen

Veel bewegingsinterventies die in de kring kunnen worden ingebracht, bewerkstelligen individuele beweegmomenten. Het bewegen wordt geïntegreerd binnen instructie en oefenen in de kring. Hierbij is het belangrijk om bewegingen niet te moeilijk te maken, gebruik te maken van

basisbewegingen zoals klappen en springen en bewegingen te oefenen (Soomers, 2017). Coöperatief leren is een actieve manier van gestructureerd samenwerken (Kagan & Kagan, 2013). Als kinderen samenwerken zijn ze actief bezig en leren ze van elkaar. In groep 1-2 zijn coöperatieve werkvormen als mix & koppel en duo-praat vormen die aanzetten tot bewegen en samenwerken. In bijlage 12 zijn coöperatieve werkvormen voor in de kring opgenomen. In figuur 10 zijn kinderen in duo's in gesprek met elkaar over het weekend. In figuur 11 werken kinderen samen in de groep met een parachute.

Figuur 10; Duo-praat

Figuur 11; Samenwerken - parachute

Samenstelling groep: grote kring – kleine kring

Groep 1-2 is een heterogene groep. De groep bestaat uit 21 kinderen, waarvan 9 kinderen in groep 1 en 12 kinderen in groep 2. Het realiseren van een kring met alle kinderen levert soms knelpunten op bij het inbrengen van bewegingsinterventies. Er moet fysiek voldoende ruimte zijn, maar de aangeboden activiteit moet tevens aansluiten op de onderwijsbehoeften en beleavingswereld van de kinderen (Van der Maas & Elenbaas van Ommen, 2014).

Lopende het onderzoek zijn er aanpassingen gedaan en is er twee keer gewerkt met een kleine kring in plaats van een grote kring (Bijlage 4G). Dit betekent dat de activiteit in de kring wordt uitgevoerd met een subgroep van de klas. Doordat de groep kleiner is, wordt de intensiteit van interactie tussen leerkracht en kind vergroot (zie SLO, 2016). Daarnaast geeft het de kinderen fysiek meer ruimte om te bewegen.

Het werken in de kleine kring (figuur 12) vraagt om een goede klassenorganisatie en zelfstandigheid van de kinderen buiten de kring.

Figuur 12; Bewegen in de kleine kring

4.1.3 | Aan welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen om meer beweging van het jonge kind mogelijk te maken

Inrichting van de kring

In de kleutergroep is een vaste kring (figuur 13) gemaakt met rode bankjes. Centraal staat de stoel van de juf en het digibord staat erachter. De kring bevindt zich vooraan in het lokaal. De kinderen hebben een vaste plaats in de kring. In de kring zitten op dit moment 21 kinderen.

Figuur 13; kring aan het begin van het onderzoek

Figuur 14; kring aan het eind van het onderzoek

Om meer bewegingsruimte te creëren zijn de rode bankjes uit het lokaal gehaald (figuur 14). De kring wordt flexibeler gebruikt. De kring wordt op verschillende manieren vorm gegeven, zoals zittend op de grond, staand of de kinderen vormen een kring met een stoel, die bij de tafels staan, een kring. Door het weghalen van de bankjes is er meer bewegingsruimte gecreëerd (figuur 15).

Figuur 15; Bewegen in de kring; visuele ondersteuning digibord

Both (2007) geeft aan dat er letterlijk ruimte zal moeten worden gemaakt, wil er tegemoet gekomen worden aan het bewegen van de kinderen. De bewegingsruimte in het klaslokaal blijft beperkt. Lopende het onderzoek is er verder gekeken dan de ruimte in de groep. Er is een buitenkring gevormd (figuur 16), zo is er letterlijk ruimte gecreëerd.

Figuur 16; de buitenkring

Doordat de lente zich aankondigt heeft de leerkracht de mogelijkheden van de buitenkring met twee handen aangegrepen. Het biedt een groot aantal bewegingsmogelijkheden en de mogelijkheid om activiteiten in de open lucht plaats te laten vinden. Figuur 17 laat een reken-buitenkring zien.

Figuur 17; de buitenkring - tellen

Organisatie van de kring

Om de kring goed te organiseren zijn er een aantal duidelijke afspraken gemaakt met de kinderen. De kinderen hebben een vaste plaats behouden in de kring. Dit geeft duidelijkheid en rust. Betrokkenheid verhogen vanuit factor IV, activiteit, betekent de klas “activeren” (Laevers, 1992). De leerkracht laat stukken leerstof in de vorm van instructieve spelen, bewegen verwerken. Laat kinderen bewegen terwijl ze aan het nadenken zijn (Soomers, 2017) en integreer het bewegen in de instructie (Both, 2007).

De kring duurt maximaal 20 minuten. De leerkrachten geven aan dat tijdsbewaking belangrijk is (bijlage 7) om de betrokkenheid hoog te houden.

De aangeboden activiteit moet betekenisvol zijn en aansluiten bij de onderwijsbehoeften van het jonge kind (Van der Maas & Elenbaas van Ommen, 2014), zoals beschreven in de gezamenlijke gevormde visie.

Materiaal in de kring

Bij het bewegen in de kring wordt per kring bekeken welk materiaal ingezet kan worden. Er zijn een aantal basismaterialen die in de kring ingezet kunnen worden zoals een strandbal (figuur 18), zachte bal, hoepels en muziek (bijlage 10). Daarnaast kan onder andere het digibord ingezet worden om bewegingen visueel te maken, wat het kind ondersteunt bij het maken van bewegingen (Soomers, 2017).

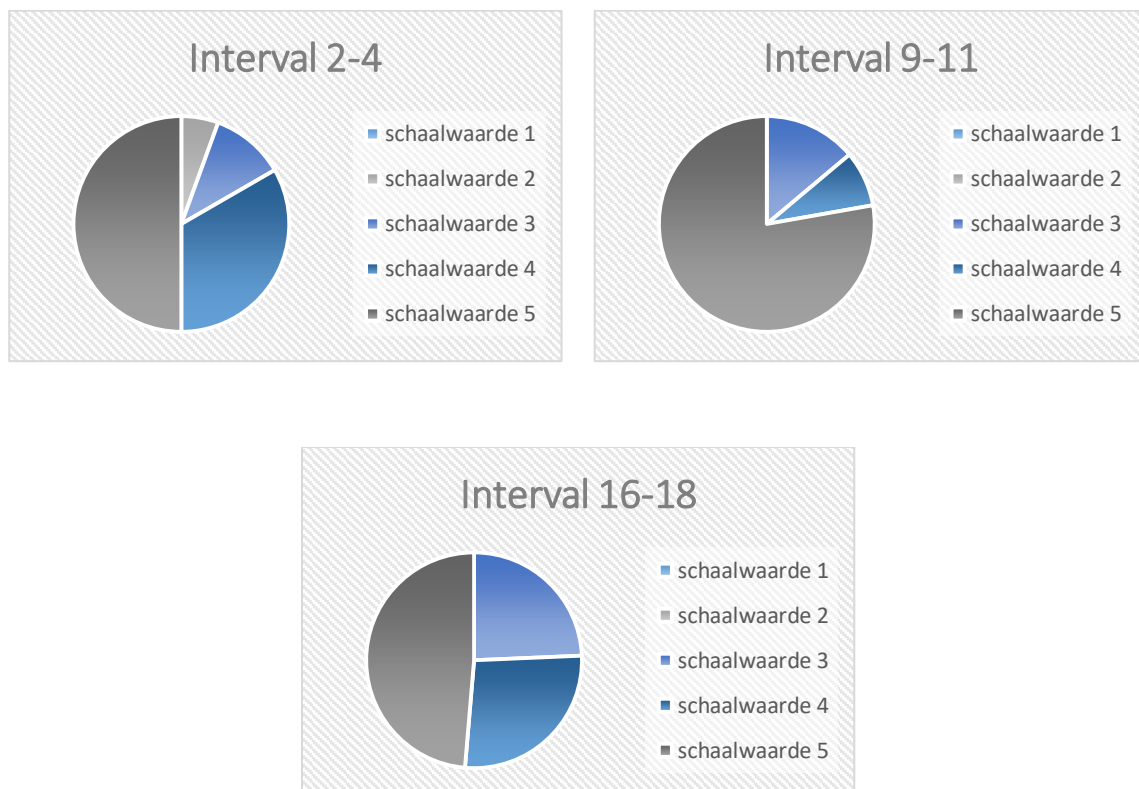

Figuur 18; de kring met de bal; "letterbal"

In bijlage 11 zijn de interventies in de kring en bruikbare bronnen opgenomen.

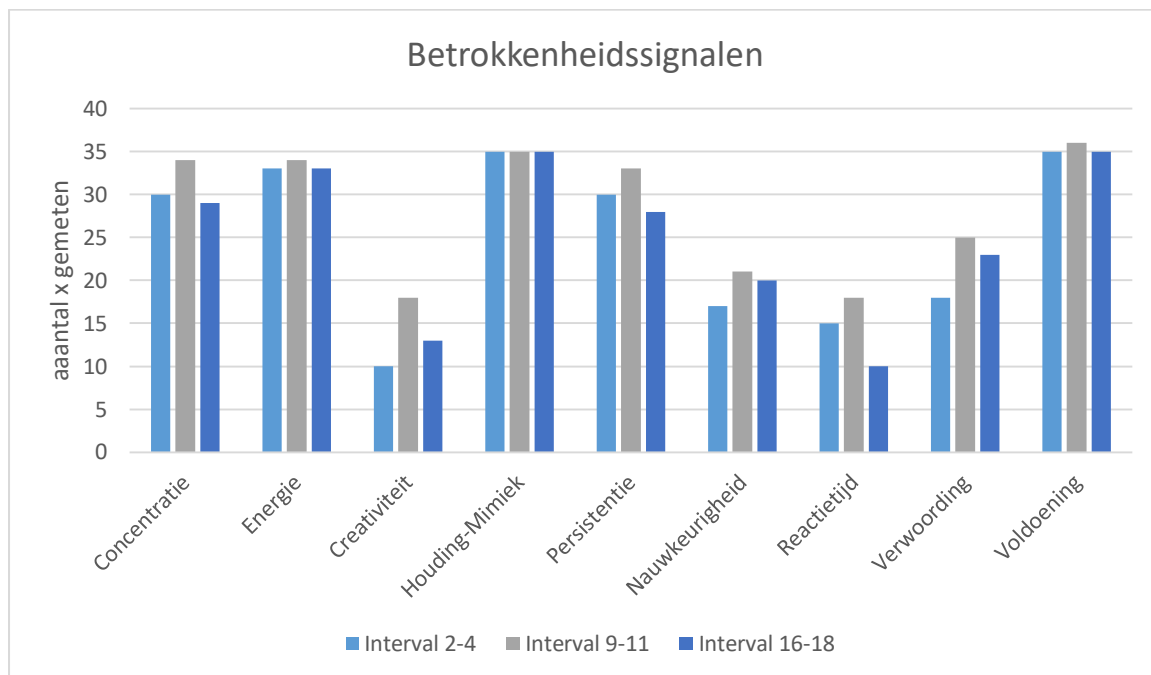
4.1.4 | Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten waarin bewegingsinterventies worden ingezet?

In figuur 19 is in een cirkeldiagram de mate van betrokkenheid tijdens zes kringactiviteiten met bewegingsinterventies weergegeven (bijlage 4C t/m 4F, 4H en 4I). Deze bewegingsinterventies zijn vormgegeven door inzet van coöperatieve werkvormen als duo-praat en mix & koppel (bijlage 12). Er is gebruik gemaakt van bronnen als schrijfdans en materiaal ingezet zoals de bal en de parachute. Daarnaast is er gebruik gemaakt van basisbewegingen (Soomers, 2017).

Figuur 19; cirkeldiagram betrokkenheid kring met bewegingsinterventie

In figuur 20 is in een staafdiagram zijn de gesignaleerde betrokkenheidssignalen tijdens zes kringactiviteiten zonder bewegingsinterventies weergegeven (bijlage 4C t/m 4F, 4H en 4I).

Figuur 20; staafgrafiek betrokkenheidssignalen kring met bewegingsinterventie

Er zijn zes observaties van kringactiviteiten met bewegingsinterventies geweest in alle intervallen is een matige tot hoge betrokkenheid geobserveerd. In de interval 9-11 is de hoogste betrokkenheid geobserveerd (figuur 19). De betrokkenheid tijdens de kringactiviteit waarin bewegingsinterventies worden ingezet laat zien dat bij de helft van de kinderen de gehele activiteit een hoge betrokkenheid wordt geobserveerd.

Kijkend naar de betrokkenheidssignalen (figuur 20) worden de signalen concentratie, energie, mimiek en houding, persistentie en voldoening in alle observaties veel gezien.

De betrokkenheidssignalen creativiteit, nauwkeurigheid, reactietijd en verwoording worden minder waargenomen.

Bijlage 4G; kleine kring

In bijlage 4G is een observatie opgenomen gericht op betrokkenheid in de kleine kring. In plaats van met de gehele groep aan de slag te gaan, namen aan deze twee activiteiten een aantal kinderen van de groep deel. In de ochtend was een kleine kring 'schrijfdans' met groep 2 kinderen en in de middag was er een kleine kring met groep 1 kinderen 'schrijfdans'. Deze twee observaties zijn lopende het onderzoek als extra toegevoegd op verzoek van de leerkrachten omdat het soms moeilijk is om het niveau goed af te stemmen op de gehele groep. De observatie laat een hoge betrokkenheid zien bij de kinderen. De inzet van de kleine kring maakt het mogelijk om beter af te stemmen op het niveau van de kinderen en een intensievere interactie tijdens de activiteit.

4.1.5 | Observatie met behulp van de filmcamera

Er zijn twee filmopnames gemaakt. De onderzoeker heeft gekozen voor het maken van een verhalende beschrijving, een narratief, van de gebeurtenissen (De Lange e.a., 2016). Hierbij zijn de deelvragen ingezet als richtinggevende vragen (De Lange e.a., 2016).

Tijdens de eerste opname is de vertelkring georganiseerd op een traditionele wijze, alle 21 kinderen zitten in de kring. De kinderen mogen om de beurt iets vertellen, de anderen luisteren. Naar deze beelden is gericht gekeken vanuit de eerste deelvraag.

Tijdens de tweede opname is de vertelkring georganiseerd met behulp van een coöperatieve werkvorm, tweegesprek op tijd. De leerkracht zet de muziek aan kinderen lopen rond, als de muziek stopt vormen ze een tweetal. De kinderen gaan op de grond zitten en vertellen om de beurt aan elkaar over het weekend. Dit wordt ongeveer drie keer herhaald. Naar deze beelden is gericht gekeken vanuit de tweede deelvraag.

Om greep te krijgen op de inhoud van de beeldopname zijn heldere strategieën nodig (De Lange e.a., 2016). De onderzoeker heeft bij beide opname gekozen voor een interval van het observatie-instrument (interval 9-11). De onderzoeker houdt rekening met de complexiteit van de beelden en gebruikt de kijkwijzer (Fontys, 2015): Interactieanalyse op individueel en groepsniveau als analytisch raamwerk (bijlage 6), gericht op groepsniveau. De verhalende beschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 5.

Uit de korte verhalende beschrijving komt naar voren dat bij de eerste filmopname veel bewegingsonrust is bij veel kinderen onder andere friemelen aan kleding, fysiek contact en van de bankjes afvallen. De kinderen laten weinig betrokkenheid zien ten aanzien van het vertellende kind. Uit de tweede filmopname spreekt een hogere betrokkenheid. De kinderen vertellen in tweetallen aan elkaar kort en intensief over het weekend, waarna er ruimte is om te bewegen om vervolgens met een ander kind in gesprek te gaan.

Ik ben me ervan bewust dat een narratieve beschrijving beoordeeld kan worden als 'te subjectief' (De Lange e.a., 2016).

4.1.6 | Vergelijking van de betrokkenheid in de kring zonder –en met bewegingsinterventie

Er is een voormeting gedaan van twee observaties in een kring zonder bewegingsinterventies. Daarnaast is een kring zonder bewegingsinterventies gefilmd.

Er is gekozen voor het observeren van zes kringmomenten met bewegingsinterventies. Het onderzoek is een kwalitatief onderzoek (Lange, Schuman & Montessori, 2017), het is erop gericht om inzicht te krijgen in de relatie tussen beweging en betrokkenheid van het jonge kind tijdens de kringactiviteit in groep 1-2, vandaar meerdere observaties. Daarnaast is er een kring met bewegingsinterventies gefilmd.

Als de betrokkenheid in de kring zonder –en met bewegingsinterventies wordt vergeleken, geven de observaties aan dat in de kring met bewegingsinterventies een hogere constante betrokkenheid wordt geobserveerd. In de kring met bewegingsinterventies worden alle betrokkenheidssignalen waargenomen. In de kring zonder bewegingsinterventies worden de betrokkenheidssignalen creativiteit, nauwkeurigheid en reactietijd niet geobserveerd.

Dit sluit aan als er gekeken wordt naar de filmopnamen. De eerste filmopname laat bewegingsonrust zien bij kinderen en een lage betrokkenheid. De tweede filmopname laat een hogere betrokkenheid zien (bijlage 5).

4.1.7 | Interview

Interview leerkrachten

Bij twee leerkrachten is een interview afgenomen (bijlage 6). Beide leerkrachten werken in de groep 1-2 waar de bewegingsinterventies in de kring werden uitgevoerd. Het interview bestaat uit drie gesloten vragen en elf open vragen. Het interview is er op gericht om zicht te krijgen op de ervaring van de leerkracht ten aanzien van de betrokkenheid van de kinderen in de kring met bewegingsinterventies. De uitgewerkte interviews zijn opgenomen in bijlage 7 en 8. Als eerste is gekeken naar de antwoorden op de gesloten vragen. Hieronder zijn deze samengevat in figuur 21.

	Ja	Nee
Ervaar je in de kring zonder bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid		2
Ervaar je in de kring met bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid	2	
Ervaar je een positieve invloed van bewegingsinterventies op de betrokkenheid	2	

Figuur 21; Tabel gesloten vragen leerkracht

Uit figuur 11 is af te lezen dat de leerkrachten een lage betrokkenheid ervaren in de kring met geen bewegingsinterventies. In de kring waarbij bewegingsinterventies zijn ingebracht wordt een hoge betrokkenheid ervaren. Er wordt een positieve invloed ervaren van bewegingsinterventies op de betrokkenheid.

Uit de antwoorden blijkt dat de leerkrachten een verhoogde betrokkenheid ervaren bij de kring met bewegingsinterventies. Er wordt een verhoogde betrokkenheid ervaren gedurende de gehele activiteit. Bij de kring zonder bewegingsinterventies wordt ervaren dat de betrokkenheid van korte duur is en snel afneemt.

Interview leerlingen

Bij de zes kinderen die gericht zijn geobserveerd tijdens de kringmomenten is een interview afgenomen (bijlage 10) wat er op gericht is inzicht te krijgen in de ervaringen van de kinderen. De eerste vier vragen waren gesloten vragen, die de kinderen beantwoorden aan de hand van smileys. In figuur 22 worden de resultaten weergegeven van de vier gesloten vragen.

			
Vind je het leuk om te bewegen in de kring?	5		1
Vind je dat je door het bewegen in de kring beter kunt opletten?	5		1
Vind je dat je door het bewegen in de kring het beter kunt leren?	5		1
Zou je wel tijdens iedere kring willen bewegen?	4		2

Figuur 22; Tabel gesloten vragen leerlingen

Vervolgens is er een foto – interview met vier fotovragen afgenomen. De foto's laten een kring zien met bewegingsinterventies en een kring zonder bewegingsinterventies waaraan de kinderen hebben deelgenomen. De vraag die gesteld werd was: "Welke kring vond je het leukst?"

Alle kinderen kozen voor de actieve kring. Alleen bij de laatste twee foto's kozen twee kinderen voor de grote vertelkring. De ingebrachte bewegingsinterventies zijn nieuw voor de kinderen. Het interview kan hierdoor mogelijk een vertekend beeld geven. Daarnaast zie je dat een aantal keer de laatste kolom (*'ik weet het niet'*) wordt gekozen, wat mogelijk aangeeft dat vragen als deze voor jonge kinderen lastig zijn en het beeld wat wordt verkregen minder betrouwbaar is.

4.1.8 | Hoe ervaren de leerkrachten van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?

Uit het interview met de leerkrachten van groep 1-2 (bijlage 8 en 9) blijkt dat de leerkrachten de bewegingsinterventies als positief ervaren en een hogere betrokkenheid ervaren als in de kring zonder bewegingsinterventies.

4.1.9 | Hoe ervaren de kinderen van groep 1-2 de kring waarin een bewegingsinterventie wordt ingezet?

Activiteit is één van de factoren die Laevers (1992) onderscheidt om betrokkenheid te verhogen. Jensen (zie Marzano, 2011) geeft aan dat een kind zich op een bepaald energieniveau moet begeven om goed bij de les te zijn. Bewegen is een manier om het energieniveau op peil te houden. Tijdens het proces is er door de leerkracht na elke activiteit samen met de kinderen teruggekeken op de kring-activiteit met bewegingsinterventies, korte reflecties op elke beweegkring om samen te kijken hoe de kring is ervaren.

De reflecterende vragen die gesteld werden door de leerkracht waren open vragen als:

- Vond je het leuk om te bewegen in de kring?
- Vond je dat je door het bewegen in de kring beter kon opletten?
- Zou je in de volgende kring ook willen bewegen?

De korte reflecties gaven inzicht in de ervaringen van de kinderen bij de kring met bewegen. De leerkracht koppelde terug dat de kinderen het bewegen in de kring als positief ervaren.

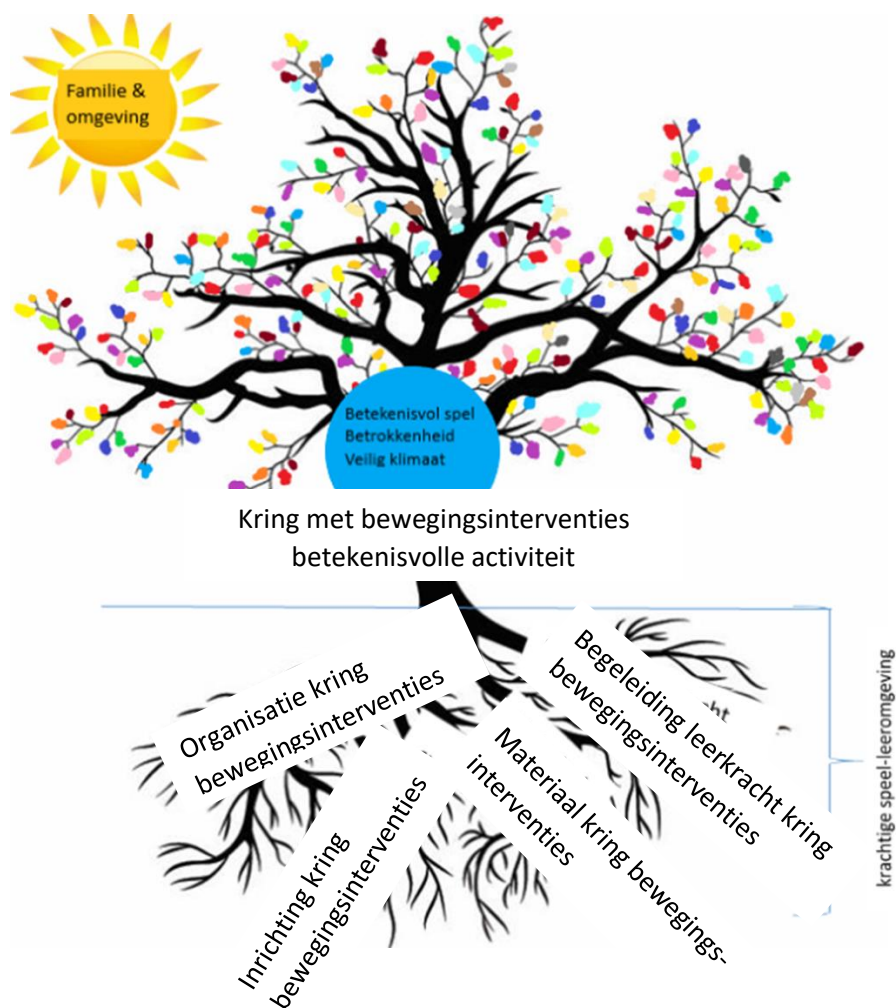
Dit sluit aan bij de resultaten uit de interviews die bij de kinderen is afgenomen (bijlage 10). Hieruit komen voornamelijk positieve effecten naar voren. De kinderen geven aan dat ze het bewegen in de kring leuk vinden en ze goed kunnen opletten.

4.2 | Het interpreteren van de gegevens

Ponte (2012) geeft aan dat naar aanleiding van de analyse een eerste interpretatie en verklaring volgt. Centraal hierbij staat de vraag "Wat betekent de analyse voor het thema?". Hierbij stelt Ponte (2012) dat de bevindingen moeten worden gekoppeld aan de visie, waarbij de vraag wordt gesteld of wat is ingezet overeenkomt met wat men had beoogt.

Het uitgangspunt van dit onderzoek is de gezamenlijk gevormde visie, het bloesemboom-model, wat is opgenomen in bijlage 14. Er is gewerkt aan dit model met het oog op het verhogen van de betrokkenheid door inzet van bewegingsinterventies in de kring.

De wortels, organisatie en inrichting van de kring, materiaal in de kring en de houding van de leerkracht in de kring, zijn gevoed met bewegingsinterventies. Er zijn interventies aangereikt, wat heeft geresulteerd in kringactiviteiten met bewegingsinterventies. Deze vormden een betekenisvolle activiteit. Bij een betekenisvolle activiteit is sprake van waarneembare betrokkenheid. Laevers (1992) stelt dat goed onderwijs is waar kinderen maximaal betrokken zijn, dan is er sprake van fundamenteel leren en optimale ontwikkeling. Dit is gerealiseerd binnen een veilig klimaat met betekenisvol spel als middel; de knoppen zullen uitgroeien tot bloemen. In figuur 23 is het onderzoek geplaatst in het bloesemboom-model.

Figuur 23; het onderzoek geplaatst in het bloesemboom-model

Hoofdstuk 5 | Conclusie, discussie en aanbevelingen

Dit onderzoek heeft vorm gekregen in verschillende fasen, afgeleid van het model voor actieonderzoek van Petra Ponte (2012). In dit hoofdstuk wordt de laatste fase beschreven, de eindrapportage. Ponte ziet de eindrapportage als een gevalstudie, met het eigen onderzoek als 'geval'. Hieronder beschrijf ik de conclusie, discussie en aanbevelingen ten aanzien van dit uitgevoerde Praktijk Gerichte Onderzoek.

5.1 | Conclusie

Onderzoeksvraag:

“Wat is het resultaat van bewegingsinterventies op de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens de kringactiviteiten?”

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag licht ik de bevindingen van mijn onderzoek toe aan de hand van de wortels van het bloesemboom-model met betrekking tot de kring met bewegingsinterventies (figuur 23).

5.1.1 | Organisatie kring met bewegingsinterventies

Het kringmoment in groep 1-2 is een typische stilzitsituatie (Both, 2007). In dit onderzoek is de kring in de ochtend georganiseerd. Voor elke kring is 20 minuten ingepland en zijn er bewegingsinterventies gedaan. Het jonge kind leert door spelend en bewegend leren (Beenhakker, Gorissen, De Groot, Pals, Van Soest en Rolf, 2016). Door het enthousiasme van de leerkracht en de kinderen tijdens de kring met bewegingsinterventies, liep de kring-activiteit soms uit. Leerkrachten geven in het interview aan dat om de betrokkenheid hoog te houden tijdsbewaking belangrijk is. Een goede georganiseerde kring waarbij de leerkracht de tijd bewaakte en zorgde voor voldoende activiteit bij de kinderen, heeft gezorgd dat de kinderen met een hoge betrokkenheid deelname aan de kring.

Lopende het onderzoek is er twee keer geëxperimenteerd met een kleine kring (bijlage 4G). Dit om de fysieke beweegruimte te vergroten voor de kinderen en om beter af te kunnen stemmen op het niveau van de kinderen. Het is de moeite waard om hier verder mee aan de slag te gaan.

5.1.2 | Inrichting kring met bewegingsinterventies

Bert van Oers (2007) geeft aan dat kinderen steeds minder bewegen, hij spreekt van bewegingsarmoede. Gurian, Stevens en King (2011) wijzen erop dat de activiteit in de klas vooral stilzitten is. In dit onderzoek heeft de vaste kring met bankjes plaats gemaakt voor een flexibele kring in het klaslokaal. Wat de bewegingsruimte van de kinderen heeft vergroot en de mogelijkheden van de leerkracht om bewegingsinterventies in de kring in te brengen.

Er is een kring buiten geïntroduceerd, waar de leerkracht en kinderen enthousiast gebruik van zijn gaan maken. Het plezier in leren wordt vergroot door bewegen en het geeft een beter leerresultaat (Donnelly et al., 2009). De lessen in de buitenlucht met veel bewegingsruimte bieden nieuwe mogelijkheden voor actieve lessen.

5.1.3 | Materiaal in de kring met bewegingsinterventies

Het aangeboden materiaal in de kring met bewegingsinterventies is ondersteunend. De leerkracht zal telkens de afweging moeten maken of inzet van materiaal nuttig is, bewegingen uitlokt en betrokkenheid verhoogt. Dit is afhankelijk van het doel en afstemming op de kinderen is hierbij het uitgangspunt.

Bewegingen kunnen visueel ondersteund worden door inzet van picto's of het digibord (Soomers, 2017).

5.1.4 | Begeleiding leerkracht kring met bewegingsinterventies

Scherder (2014) geeft aan dat door te bewegen verbindingen in de hersenen van de kinderen worden gemaakt, die belangrijk zijn voor de leerprestaties. Beenhakker, Gorissen, De Groot, Pals, Van Soest en Rolf (2016) bevestigen dat dagelijkse beweging cognitieve vaardigheden van kinderen verbetert. Een hoog energieniveau is belangrijk voor de betrokkenheid (Marzano 2011). Lichaamsbeweging is een manier om op een hoog energieniveau te blijven.

Om de betrokkenheid in de kring te verhogen kiezen de leerkrachten bewegingsinterventies zorgvuldig uit. De leerkracht oefent de bewegingen met de kinderen en maakt ze niet te moeilijk, alle kinderen moeten ze kunnen uitvoeren (Soomers, 2017).

Leerkrachten maken onder andere gebruik van bronnen (bijlage 11) of zetten coöperatieve werkvormen in (bijlage 12).

5.1.5 | Betrokkenheid

Betrokkenheid is zoals Laevers en Heylen (2013) aangeven een bijzondere menselijke activiteit die leidt tot duurzaam leren. Om goed onderwijs te realiseren, moet er sprake zijn van betrokkenheid (Laevers, 1992). Laevers (1992) geeft aan dat betrokkenheid door vijf factoren kan worden verhoogd, een ervan is activiteit. De ingevoerde bewegingsinterventies tijdens de kring momenten hebben gezorgd voor actie en verhoging van de betrokkenheid van de kinderen bij de kring-activiteit.

5.1.6 | Betekenisvolle activiteit; kring met bewegingsinterventies

Betrokkenheid kan worden gerealiseerd door een activiteit die aansluit bij de mogelijkheden van het kind, zijn exploratiedrang en interessepatroon (Laevers en Heylen, 2013). Als er sprake is van aansluiting bij de beleavingswereld van het jonge kind zal er sprake zijn van betekenisvol onderwijs (Van der Maas en van Ommen, 2014). Het inzetten van betekenisvolle activiteiten in de kring blijft een uitdaging voor de leerkracht. Tijdens het onderzoek is dit niet altijd geheel gelukt daar de niveau verschillen tussen de kinderen soms vrij groot waren. De inzet van de kleine kring biedt mogelijkheden om een passender aanbod te realiseren. Het is de moeite waard om hiermee verder aan de slag te gaan.

5.2 | Discussie

5.2.1 | Reflectie op triangulatie, betrouwbaarheid en validiteit

Door het gebruik van een groot aantal relevante bronnen heeft dit onderzoek een sterke theoretische basis. Het theoretisch kader heeft handvatten geboden om passende bewegingsinterventies in de kring te realiseren.

Binnen het onderzoek is gebruik gemaakt van meerdere onderzoeksinstrumenten (observatie, interview en filmcamera). Het interview is ingezet om de betrouwbaarheid van de observaties te vergroten, door de resultaten te verifiëren bij de respondenten.

Bij het onderzoek zijn de leerkrachten van groep 1-2 intensief betrokken geweest. Er zijn intensieve gesprekken geweest, waarin met name het inschalen van betrokkenheid onderwerp van gesprek was. De uitwisseling en de verschillende inzichten ten aanzien van de invulling van de betrokkenheidssignalen is zeer waardevol. Wat wordt waargenomen? Hoe klein kan er gekeken worden? Wanneer is er sprake van lage, matige of hoge betrokkenheid?

De observaties zijn door twee verschillende leerkrachten gedaan, wat voor een grotere betrouwbaarheid van de meting zorgt. De onderzoeker is zich ervan bewust dat dit een beperkt aantal is en dat meerdere observanten de triangulatie zouden verbeteren.

Het langer inzetten van bewegingsinterventies waarbij meerdere respondenten gericht worden geobserveerd zal een beter inzicht kunnen geven in de effecten van het verhogen van de betrokkenheid in de kring door bewegingsinterventies.

Voor het maken van film en fotofragmenten is schriftelijk toestemming gevraagd (bijlage 15).

5.2.2 | Reflectie op het uitgevoerde onderzoek

Het schrijven van dit onderzoek is een intensief proces geweest. Ik heb me opengesteld voor vernieuwing en ben uit mijn “comfortzone” gestapt. Door dit te doen heb ik ruimte gecreëerd om tot een onderzoekende houding te komen (Bruggink en Harinck, 2012).

Het bloesemboom-model is het gezamenlijke uitgangspunt, waar vanuit door de bril van betrokkenheid gekeken is naar het onderwijsaanbod aan het jonge kind. Er is gewerkt aan verdere verankering van de wortels de krachtige speel -leeromgeving te verstevigen.

De kracht van teamleren kwam binnen dit proces naar voren. De intensieve gesprekken, kennisdeling en uitwisseling van ervaring heeft ervoor gezorgd dat er een heldere probleemstelling en onderzoeksvraag is geformuleerd waaruit een verbeterplan is gevormd. Er is tijdens het proces gereflecteerd met elkaar op de ingezette activiteiten en resultaten, hieruit voort vloeiende aanpassingen en bijstelling om van daaruit weer verder te gaan.

5.2.3 | De betekenis van dit onderzoek in relatie tot de probleemstelling

Het onderzoek heeft een bijdrage geleverd aan het verhogen van de betrokkenheid in de kring door inzet van bewegingsinterventies. Deze zijn erop gericht om te komen tot fundamentele leerervaringen.

De open kring is een flexibele kring geworden, die letterlijk ruimte geeft om te bewegen. De toegevoegde buitenkring biedt mogelijkheden tot meer activiteiten in de buitenlucht en schept ruimte om te bewegen.

5.2.4 | De betekenis van dit onderzoek in relatie tot de beroepsgroep

Het onderzoek is relevant voor leerkrachten die werken in een groep 1-2 met het jonge kind. Het onderzoek geeft handreikingen om tegemoet te komen aan de bewegingsdrang van het jonge kind. Dit door het verhogen van de betrokkenheid door middel van bewegingsinterventies in de kring om daarmee duurzaam leren plaats te laten vinden.

5.3 | Aanbevelingen

Bewegen is van belang om gezond op te groeien, lichamelijk en sociaal-emotioneel. Het jonge kind beweegt te weinig, het is een maatschappelijk probleem aldus Jan-Paul de Beer (Springlab, 2019). Om meer ruimte te geven aan bewegen en leeractiviteiten te verrijken met bewegingsinterventies met het oog op het verhogen van de betrokkenheid zijn in dit onderzoek een aantal bewegingsinterventies gerealiseerd.

Tot slot wil ik een aantal aanbevelingen doen, die voortvloeien uit het onderzoek:

- Maak het klaslokaal actief door bijvoorbeeld statafels, deskbikes en zitballen (Soomers, 2017)
- Introduceer een beweeghoek in de groep met onder andere een dansmat, balansbord en beweegopdrachten (Soomers, 2017).
- Breid het werken in de kleine kring uit; een kleine groep vergroot de intensiteit van interactie tussen leerkracht en kind (zie SLO, 2016) en biedt de mogelijkheid om beter aan te sluiten op het niveau van het kind.

Literatuurlijst

- Aerden, I. (2010). Talentkiemen in de kleuterklas. *Kleuters en ik*. 26/4, pp. 27-31.
- Andriessen, D. Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2010). Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo. Gedragscode voor het voorbereiden en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland. Advies van de Commissie Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek in het hbo. HBO raad vereniging van hogescholen. Elan Strategie & Creatie, Delft.
- Baarda, B., Goede, M. de & Meer-Middelburg, A. van der (2007). Basisboek interviewen. Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews. Groningen/ Houten: Uitgeverij Wolters – Noordhoff bv.
- Bannink, F. (2009). *Positieve psychologie in de praktijk*. Amsterdam: Hogrefe.
- Bartl, A. (2010). *Fit maakt slim. 100 nieuwe bewegingsspelen voor kinderen van 4-12 jaar*. Katwijk: Uitgeverij Panta Rhei.
- BCO. (2019). Integreer bewegend leren in jouw onderwijs. Geraadpleegd op 27 februari 2019 op: <https://www.bco-onderwijsadvies.nl/diensten/bewegend-leren>
- Beenhakker, M., Gorissen, G., Groot, T. de, Pals, R., Soest, M. van, & Touwen, R. (2016). *Bewegingsonderwijs met kleuters. Van kennisbasis tot basiskennis*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Beer, E. de (2012). Hoofd, hart en handen. De leerkracht als spil in de groei en ontwikkeling van kinderen. *HJK*, 40(2), p.10-11.
- Beets Kessens, A.(2013). Investeren in spel en spelen. Opbrengstgericht werken met jonge kinderen. *HJK*, 43(1), p.4-8.
- Beets Kessens, A.(2015). Spelen is leren met hoofd, hart en handen. Stimuleren van de cognitieve ontwikkeling. *HJK*, 40(9), p.4-7.
- Bewegende leren (2019). Bewegingsintegratie in de klas. Geraadpleegd op 19-02-2019 op: <https://bewegenmetblisb.wordpress.com/wat-is-bewegingsintegratie/>
- Blasius, J. (2013). *Bewegingsspelletjes van 3 minuten. 74 korte bewegingsspelletjes voor kinderen van 4-8 jaar*. Katwijk: Uitgeverij Panta Rhei.
- Boes, A. (2005). De overgang van groep 2 naar groep 3. *De wereld van het jonge kind*, 33, 98-101.
- Boland, A. (2017). Lectoraatsplan. Het jonge Kind in het primair onderwijs, de kinderopvang en de lerarenopleiding. Hogeschool iPabo.

- Both, K. (2005). Kinderen in beweging. Motorische ontwikkeling en schoolnatuurtuinen. *De wereld van het jonge kind*, 33, 118-121.
- Both, K. (2007). Ruimte voor bewegen. Bewegen in onderwijssituaties. *HJK*, 1(35), p. 14-17.
- Bosch, W. & Boomsma, C. (2012). Inspelen op nieuwsgierigheid. Tweeluik: nieuwsgierigheid, voorwaarde voor ontwikkeling. *HJK*, 5(39), p. 8-10.
- Brandt, E. (2011). *Beweeg voor je brein (het is nooit te laat om te beginnen)*. Geraadpleegd op 5 maart 2019 op: <https://www.trouw.nl/home/beweeg-voor-je-brein-het-is-nooit-te-laet-om-te-beginnen~ae3c0986>
- Bruggink, M. & Harinck, F. (2012). De onderzoekende houding van leraren: wat wordt daaronder verstaan? *Tijdschrift voor lerarenopleiders (VELON / VELOV)*, 33(3).
- Caminada, G. (2015). Stimuleren kun je leren. *HJK*, 42(10), p. 10-16.
- Cauffman, L. en Dijk, D.J. van (2010). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Den Haag: p/a Boom Lemma uitgevers.
- Collard, D., Boutkan, S., Grimberg, L., Lucassen, J., & Breedveld, K. (2014). *Effecten van sport en bewegen op de basisschool*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Coppermile (2017). Implementing a daily exercise programme at Coppermill primary school. Geraadpleegd op 17-02-2019 op: <http://thedailymile.nl/wp-content/uploads/2017/01/Coppermile-report.pdf>.
- Christians, J. (2013). Leren doe je met je lijf. Geraadpleegd op 5 maart 2019, van <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/leren-doe-je-met-je-lijf/>.
- Donk, C. van der & Lanen, B. van (2010/2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Donnelly, J. E., Greene, J. L., Gibson, C. A., Smith, B. K., Washburn, R. A., Sullivan, D. K., & Williams, S. L. (2009). Physical Activity Across the Curriculum (PAAC): a randomized controlled trial to promote physical activity and diminish overweight and obesity in elementary school children. *Preventive medicine*, 49(4), 336-341. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2766439/>
- Esch, W. van & Herpen, M. van (2010). Twintig jaar E.G.O. in Nederland. Onuitwisbare sporen in het onderwijslandschap. *Egoscoop*, 14(3), p. 4-6.
- Gurian, M., Stevens, K., & King, K. (2011). *Boys & Girls, Strategieën voor onderwijs aan jongens & meisjes in het basisonderwijs*. Helmond: Onderwijs Maak Je Samen.
- Goddard Blythe, S. (2013). *Eerst bewegen dan leren*. Brugge, BE: die Keure.

- Goorhuis-Brouwer, S. (2012). *Wat, Waarom, Hoe, Wanneer. Opbrengstgerichte of pedagogisch-didactische aandacht voor het jonge kind. Lectorale rede*. Leeuwarden: Stenden Hogeschool.
- Haan, A. de (2012). Niet de opbrengsten, maar het proces staat centraal. *HJK*, 40 (4), p. 18-19.
- Hansel, R.R (2017). *Creative Block Play. A Comprehensive Guide to Learning through Building*. Court: readleff Press.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Hartman, A. e.a. (2015). *Effecten van fysieke activiteit op cognitie en de hersenen van kinderen in het primair onderwijs*. Geraadpleegd op 13-01-2019 op: <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/03/Effecten-van-fysieke-activiteit-op-cognitie-ende-hersenen-van-kinderen-in-het-primair-onderwijs.pdf>
- Janssen-Vos, F. (2008). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Janssen-Vos, F. (2012). *Baanbrekers en boekhouders*. Herinneringen aan 50 jaar kleuters. Gorcum B.V., koninklijke van
- Jasper. (2018). Bewegen als aanvulling op brain training. Geraadpleegd op 9 maart 2019, van <https://www.braingymmer.com/nl/blog/bewegen-als-aanvulling-op-brain-training/>
- Jmouders (2018). Hoogleraar Neuropsychologie Erik Scherder: 'Beweeg. Dat is goed voor je brein' Geraadpleegd op 9 maart 2019 op: <https://www.jmouders.nl/hoogleraar-neuropsychologie-erik-scherder-beweeg-dat-is-goed-voor-je-brein/>
- NOS Jeugdjournaal (2016). Ballen in plaats van stoelen in de klas. Geraadpleegd op 22-02-2019 op: <http://jeugdjournaal.nl/artikel/2096324-ballen-in-plaats-van-stoelen-in-de-klas.html>
- Jutten, J. (2009). *Systeem denken in de klas. Praktische uitwerking voor het werken met "de vijfde discipline"*. Stichting Duurzaam leren. Geraadpleegd op 28 februari 2019, van https://www.leraar24.nl/app/uploads/L24_organisatie_download002.pdf
- Fontys (2015). Methodisch kader Beeldbegeleiding. Fontys OSO – 2015. Geraadpleegd op 2 maart 2019 op: [https://connect.fontys.nl/instituten/oso/modules/begeleiden/bbbo1/Archief/Basis%20-%20Fontys%20OSO%20\(2015\).%20Methodisch%20kader%20beeldbegeleiding.%20Tilburg,%20Fontys%20OSO,%20interne%20publicatie.pdf#search=ingevuld%20analyse%20video](https://connect.fontys.nl/instituten/oso/modules/begeleiden/bbbo1/Archief/Basis%20-%20Fontys%20OSO%20(2015).%20Methodisch%20kader%20beeldbegeleiding.%20Tilburg,%20Fontys%20OSO,%20interne%20publicatie.pdf#search=ingevuld%20analyse%20video)
- Kagan, S. & Kagan, M. (2013). *Coöperatieve Leerstrategieën. Research, principes en de praktische uitwerking*. Bazalt Educatieve Uitgaven.
- Kennisplatform voor het onderwijs (2016). Presteren kinderen beter door 'bewegend leren'? Geraadpleegd op 29-02-2019 op: <http://wij-leren.nl/presteren-leerlingen-beter-door-bewegend-leren.php>

- Kugel, J. (1969). *Lichaamsplan, lichaamsbesef, lichaamsidee. De psychologische betekenis van de lichamelijke ontwikkeling*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Laevers, F. (1992). *Ervaringsgericht werken in de basisschool*. Leuven: Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs.
- Laevers, F. Depondt, L., Nijsmans, I. & Stroobants, I. (1993). De Leuvense Betrokkenheidsschaal voor Kleuters. LBS-K. Handleiding bij de videomontage Reeks Onderzoek, Opleiding en Begeleiding, nr. 1. Leuven: Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs-V.Z.W.
- Laevers, F & Heylen, L. (2013). *Een procesgerichte aanpak voor 6- tot 12-jarigen in het basisonderwijs*. Cego Publishers NV, Averbode.
- Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2016). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Leraar24 (2016). Beter leren door beweging? Geraadpleegd op 22-02-2019 op: <https://www.leraar24.nl/beter-leren-door-beweging/>
- Maas, M. van der & Elenbaas van Ommen, A. (2014). Ieders talent verkend. Handelingsgericht werken aan een thema in groep 1 en 2. HJK, 41 (9) p.28-31.
- Magnus, K. (1983). *Basisschool in beweging*. Leuven: Uitgeverij Infodok.
- Marzano, R.J. (2011). *De kunst en wetenschap van het lesgeven. Een evidence-based denkkader voor goed, opbrengstgericht onderwijs. Tien vragen en antwoorden om uw lessen sterker te maken*. Vlissingen: Uitgeverij Bazalt.
- Mehrabian, A. (1978). *Räume der Alltags*. Campus, Frankfurt/ New York.
- Missionstart (2017). Bekwaam in gamification en bewegend leren? Geraadpleegd op 21-02-2019 op: <https://missionstart.nl/bekwaam-gamification-en-bewegend-leren/>
- Mulier Instituut (2014). *Effecten van sport en bewegen op de basisschool*. Geraadpleegd op 14-02-2019 op: <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2015/04/Rapport-Mulier-Instituut.pdf>
- Mulder, M. (2017). Kinderen willen leren. *Volgens Bartjens*. 37,1.
- Mullender-Wijnsma, M.J., Hartman, E., Greeff, J.W. de, Bosker, R.J., Doolaard, S., & Visscher, C. (2015). Improving Academic Performance of School-Age Children.
- Oers, B. van. (2007) Bewegen gewogen. *HJK* 34(10), p.293-296.
- Onderwijs maak je samen (2012). Buitenspelen is voor iedereen. Geraadpleegd op 21-02-2019 op: <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/buitenspelen-is-voor-iedereen/>
- Otter, M. den & Lakerveld, J. van (2009). *Perspectief op inclusief*. Vruchten van praktijkonderzoek. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

- Plomp, T. & Nieveen, N. (2007). An introduction te Educational Design Research. Enschede: SLO, gedownload via <http://www.slo.nl/organisatie/international/publications/> op 15 februari 2019.
- Ponte, P. (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij. Onderzoek met en door leraren*. Den Haag: Boomlemma.
- Sijthoff, E. & Kooyman, L. (1996). *De klas beweegt. Handleiding bij kalender*. Amsterdam: Uitgeverij Fysio Educatief.
- Soomers, S. (2017). Bewegend leren in de praktijk. *Bewegen en cognitieve ontwikkeling*. HJK, 45, p. 14-17.
- Scherder, E. (2014). *Laat je hersenen niet zitten. Hoe lichaamsbeweging de hersenen jong houdt*. Amsterdam: Singel Uitgeverijen.
- SLO. (2016). Groepsorganisatie. Geraadpleegd op 21-04-2019 op: <http://jongekind.slo.nl/lexicon/groepsorganisatie>
- Swet, J. van en Munnike L. (2017). *Praktijkgericht onderzoeken in het onderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Thoonsen, M., Lamp, C. (2016). *Wiebelen en friemelen in de klas*. Uitgeverij Pica.
- Valck, M. de (2013). Aandacht voor spelen. *Speelse ontwikkeling*. HJK, 40(6), p.10-12.
- Wat betekent het? (2019). Wat betekent bewegingsdrang? Geraadpleegd op 11-02-2019 op: <http://www.watbetekenthet.nl/wat-betekent-bewegingsdrang/>
- Wijst, v.d., C. (2008). *Meer bewegen tijdens schooltijd!* Geraadpleegd op 18-02-2019 op: https://www.kvlo.nl/mysite/modules/MDIA0100/1216_lo_2_2015
- Zimmer, R. (2002), *Toben macht schlau*. In: Die Zeit, 25 april.

LBSK - De schaalwaarden

○ Schaalwaarde 1: geen activiteit

We reserveren deze score voor de momenten waarop kinderen op "**non-actief**" staan. Het duidelijkst is dat wanneer ze in de ruimte staren, volledig afwezig en lusteloos in een hoekje zitten, met "niets" bezig zijn. Er is wel omzichtigheid geboden: een kind dat zg. "niets doet" kan toch innerlijk geconcentreerd bezig zijn! Observatie van de signalen kan hier meestal uitsluitend bieden.

Onder schaalwaarde 1 nemen we tevens alle momenten op waarin kinderen **schijnbaar** actief zijn, maar daarbij een grote afwezigheid tonen. Hun handelingen zijn stereotiep: ze zijn uiterst eenvoudig en worden steeds weer herhaald. Ze zijn er zich ook niet echt van bewust.

○ Schaalwaarde 2: vaak onderbroken activiteit

Waar in niveau 1 nagenoeg heel de observatieperiode uit niets doen of uit schijn-activiteit bestaat, kunnen we hier **momenten van activiteit** constateren. Er wordt gepuzzeld, naar een verhaal geluisterd, aan een speelwerkblad gewerkt. Maar dit neemt bij benadering slechts de helft van de tijd in beslag. De talrijke of lange onderbrekingen bestaan uit ongericht wegstaren, dromen, prullen.

Een **variant** van deze schaalwaarde bestaat uit een vrijwel ononderbroken activiteit waarvan de complexiteit in verhouding tot de mogelijkheden van de kleuter zeer laag is. Het is meer dan het simpelste stereotype handelen, maar net te weinig om echt van een volwaardige "activiteit" te spreken. De lage complexiteit maakt dan ook dat het kind de handelingen met een zekere "afwezigheid" kan uitvoeren.

○ Schaalwaarde 3: min of meer aangehouden activiteit

Kleuters zijn gedurende de observatie-episode nagenoeg aangehouden bezig met een bepaalde **activiteit**. Echte betrokkenheidssignalen ontbreken evenwel. Ze lijken veeleer onverschillig bezig, zonder veel inzet van energie. In tegenstelling met de schijn-activiteiten, zien we wel een zekere voortgang in wat ze doen. Het is dus geen herhalen van uiterst simpele handelingen. Bovendien zijn ze zich bewust van de handelingen die ze stellen, ze zijn er met hun gedachten bij. Maar het werk of spel raakt hen niet echt. Ze doen één en ander, maar hét doet hén niets. Typisch is dat men de activiteit staakt als er een (aantrekkelijke) prikkel in het vizier komt.

Een **variant** van deze schaalwaarde bestaat uit observatieperiodes die uit vrij intense activiteit bestaan (niveau 4) maar vaak wordt onderbroken door momenten van niet-activiteit (niveau 1).

○ **Schaalwaarde 4: activiteit met intense momenten** _____

Schaalwaarde 4 reserveren we voor de activiteiten die beantwoorden aan het voorgaande niveau, maar waarin bovendien **betrokkenheid** nagenoeg voor de helft van de observatietijd uit de signalen af te leiden is. De activiteit krijgt voor het kind écht betekenis.

Een **variant** bestaat in een aangehouden en met concentratie gepaard gaande activiteit (niveau 5), waarvan de complexiteit evenwel niet voldoet: de handelingen ontleen hun spankracht aan een gekozen doel (iets maken) maar zijn op zich eerder routinematig (vergen geen grote inzet van mentaal vermogen).

○ **Schaalwaarde 5: volgehouden intense activiteit** _____

Schaalwaarde 5 reserveren we voor activiteiten die met de **grootst mogelijke betrokkenheid** gepaard gaan. De kleuter is duidelijk opgeslorpt door zijn/haar bezigheid. De blik is nagenoeg **ononderbroken** gericht op de handelingen en het materiaal. Omgevingsprikkels bereiken hem/haar niet of nauwelijks. Handelingen volgen elkaar vlot op en vergen een mentale inspanning. Die wordt op een vanzelfsprekende manier en niet door inzet van pure wilskracht, opgebracht. Er spreekt uit de scene een zekere gespannenheid (zakelijk en niet in emotionele zin!). Voor schaalwaarde 5 moeten vooral de signalen "concentratie", "persistentie", "energie" en "complexiteit" in grote mate aanwezig zijn.

LBSK - De betrokkenheidssignalen

○ Concentratie

De aandacht van de kleuter is op één beperkte cirkel gericht: die van zijn activiteit. Slechts intense prikkels uit de omgeving kunnen hem of haar bereiken en ev. afleiden. Een belangrijk richtpunt voor de observator (bij heel wat activiteiten) zijn de oogbewegingen van het kind: blijft de blik geplakt aan het materiaal of laat hij geregeld los?

○ Energie

Bij bewegingsactiviteiten komt er veel fysische energie aan te pas en zou men zelfs de graad van transpiratie als een signaal kunnen beschouwen. In andere activiteiten kan een fysische component opvallen: luid spreken (roepen), er een vlot tempo op nahouden bij het uitvoeren van handelingen. Het mag daarbij evenwel niet gaan om een ontlading van opgekropte energie (bijv. omdat men zich te lang heeft moeten stil houden). Energie op het mentale vlak kan blijken uit de ijver waarmee gewerkt wordt of abstracter, uit de (denk)inspanning die van de gezichten valt af te lezen. Ook dit kan met fysische signalen als rode kleur en transpiratie gepaard gaan.

○ Complexiteit en creativiteit

In betrokken activiteit zijn kleuters op hun best. Er is een goede afstemming tussen wat de activiteit van hen vraagt en hun competenties. Ze spreken hun cognitieve en andere mogelijkheden ten volle aan. Hun gedrag is dan ook meer dan een routinematig handelen. Complexiteit omvat dan ook meestal creativiteit: het kind doet iets persoonlijks met het aanbod, voegt er eigen elementen aan toe, brengt iets voort dat nieuw voor hem/haar is, laat iets blijken dat niet zonder meer voorspelbaar is, iets dat echt van hem/haar is.

○ Mimiek en houding

De niet-verbale tekenen van betrokkenheid zijn een grote hulp bij het beoordelen. Zo kunnen we het onderscheid maken tussen ogen die dromerig in de leegte staren, ongeïnteresseerd van het ene naar het andere gaan en een ingespannen kijken. Bij verhalen kunnen we de gevoelens die aan de orde komen zo van het gezicht aflezen. De algemene lichaamshouding kan een bijzondere concentratie verraden of verveling uitdrukken. Soms kan men zelfs uitspraken doen over de (niet-)betrokkenheid van kinderen die enkel van de rug af te zien zijn.

○ **Persistentie**

Bij concentratie is alle aandacht en energie op één punt gericht. Bij persistentie gaan het om de duur van die concentratie. Kleuters die betrokken bezig zijn laten de activiteit niet makkelijk los. Ze willen de voldoening van intense activiteit blijven smaken en zijn bereid daarvoor de nodige inspanningen te doen. Ze laten zich niet makkelijk door aantrekkelijke nevenactiviteiten verleiden. Betrokken activiteit duurt meestal een hele tijd (afhankelijk van de leeftijd en het ontwikkelingsniveau).

○ **Nauwkeurigheid**

Kinderen die betrokken bezig zijn tonen een bijzondere zorg voor hun werk: ze houden rekening met details, gaan nauwkeurig tewerk. Niet-betrokken kleuters gaan er vaak met de grove borstel over; het steekt niet zo nauw. Tijdens meer verbaal gerichte activiteiten zijn hen de minder opvallende dingen (een halfvuid uitgebracht woord, een vluchtig uitgedrukte gedachte...) helemaal ontgaan.

○ **Reactietijd**

De kleuters zijn alert en gaan snel in op uitlokkende prikkels. Zij vliegen er meteen in (bijv. na de voorstelling van mogelijke activiteiten) en tonen daardoor hun motivatie om tot actie over te gaan. Ze reageren ook alert op nieuwe prikkels die zich in de loop van het spel of de taak aandienen en die voor de activiteit relevant zijn.

○ **Verwoording**

Kleuters geven door hun spontane commentaren soms zelf uitdrukkelijk aan of ze betrokken zijn of waren ("Dat was tof hé Juf!" of "Nog eens !!"). Maar ook door enthousiast te beschrijven wat ze doen of gedaan hebben, geven ze meer impliciet aan dat het hen raakt: ze kunnen het niet laten om wat ze ervaren, gedane ontdekkingen... te verwoorden.

○ **Voldoening**

Betrokken activiteit gaat meestal gepaard met "genieten". Datgene waarvan men geniet kan erg uiteenlopend zijn, maar moet steeds wat met "exploratie", met het "contact nemen met de werkelijkheid", tot zich laten doordringen van prikkels, te maken hebben. Vaak is dat genieten impliciet aanwezig, maar soms zie je een kind met manifeste genoegdoening naar zijn/haar werkje kijken, er eens met de hand overgaan...

Betrokkenheid: beslisschema

<i>Iersprakevanaandacht/activiteit?</i>				
In 50% van de tijd	Gedurende de gehele observatieperiode			
	Min of meer aangehouden activiteit. Er is sprake van een aanhoudend bezig zijn met een bepaald activiteit, echter zonder dat sprake is van betrokkenheidsignalen.	Activiteit met intense momenten. Het kind voelt zich aangesproken/uitgedaagd door de activiteit. De activiteit krijgt betekenis. In ongeveer de helft van de tijd is duidelijk sprake van betrokkenheids signalen.	Volgehouden intense activiteit. De aandacht van het kind is vrijwel ononderbroken (in meer dan 75% van de tijd) gericht op de handeling die het uitvoert. Deze handelingen hebben een routine karakter, maar vergen een mate van spanning.	
<i>signalen</i>				
<i>Variant</i> Er is sprake van vrijwel ononderbroken activiteit waarvande complexiteit, bezienswaardigheden van het kind, zeer laag is.	Onverschillig bezig zijn, zonder veel inzet van energie. De activiteit boeit niet. Bij een aantrekkelijke prikkel wordt de activiteit gestopt.	<i>Variant</i> Momenten van intense activiteit (schaalwaarde 4) worden onderbroken door momenten van niet-activiteit (schaalwaarde 1).	Met name: energie, creativiteit, mimiek, houding, persistentie, nauwkeurigheid, reactie tijd, positieve verwoording.	<i>Variant</i> Er is sprake van aangehouden geconcentreerde activiteit, echter met een beperkte complexiteit.
<i>Niveau van betrokkenheid</i>				
	Matig betrokkenheid Schaalwaarde: 3	Hogebetrokkenheid Schaalwaarde: 4	Maximale betrokkenheid Schaalwaarde: 5	

Neen	
Erisgeenactiviteit. Deprikkelsdagenniet uittotactiviteit.De taak/activiteitheeft voorhetkindgeen enkelebetekenis.	Vaakonderbrokenactiviteit. Deactiviteitennemenbijbenade ringslechtsdehelftvandetijdin beslag.
Inderuimtestaren, volledigafwezigen lusteloosineenhoekje zitten,stereotiepe handelingendiesteeds wordenherhaald.	Langdurigof veelvuldig onderbreken vandeactivi - teitbestaande uitongericht weggijken,dro - men,metiets friemelen.
Geenbetrokkenheid Schaalwaarde:1	Lagebetrokkenheid Schaalwaarde:2

Bijlage 4

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	
Observant	
Groepsgrootte	
Kringduur totaal	
Inhoud activiteit	

Naam Leerling – leeftijd – v/m	
--------------------------------	--

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen															

Naam Leerling – leeftijd – v/m	
--------------------------------	--

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen			
Naam Leerling – leeftijd – v/m			

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen			

Naam Leerling – leeftijd – v/m	
--------------------------------	--

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen			

Naam Leerling – leeftijd – v/m	
---------------------------------------	--

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen															

Naam Leerling – leeftijd – v/m	
---------------------------------------	--

Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen															

Bijlage 4-A

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	11-03-2019
Observant	I O
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Vertelkring zonder bewegingsinterventies. De kinderen mogen om de beurt vertellen. Niet iedereen komt aan de beurt. De kinderen zitten op de stoel in de kring.

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij is vanaf de start al niet echt betrokken. Reageert op andere kinderen. De kinderen zijn onrustig. Hij wordt afgeleid door anderen. Op het einde van de kring zit hij onderuit gezakt en speelt met zijn vingers.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	
Persistentie	x		x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening	x		

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Tijdens de start zit ze rechtop en kijkt de kinderen aan die vertellen. Ze reageert niet op kinderen die er door heen kletsen. Op het eind is ze niet gericht op de kinderen die aan het woord zijn. Ze kletst tussendoor met buurvrouw.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x		
Energie	x		
Creativiteit			
Mimiek en houding	x		
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij start redelijk betrokken. Reageert wel al op kinderen die er doorheen kletsen Na ongeveer 5 minuten is hij afgehaakt. Hij kletst er door heen. Gaat wat drinken en kijkt niet meer naar het kind wat aan het vertellen is.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x		
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze start heel betrokken. Zit recht en kijkt het kind aan wat vertelt. Stelt ook gerichte vragen. Zelf komt ze rond 10 minuten aan het woord. Ze vertelt vol enthousiasme en haar ogen sprankelen. Na 15 minuten zie je		

	dat de energie afneemt. Ze kijkt om zich heen, de sprankel is weg en ze is niet gericht op het kind wat vertelt.
--	--

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze is de eerste die mag vertellen. Dit doet ze vol enthousiasme. Ze ondersteunt haar verhaal met gebaren van haar handen. Op het eind zie je dat ze niet meer gericht is op het kind dat vertelt. Ze wordt af en toe afgeleid door een kind wat er doorheen praat. Maar kan zich nog wel herpakken.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x		
Energie	x		
Creativiteit			
Mimiek en houding	x		
Persistentie	x	x	
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	
Voldoening	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij mag als tweede vertellen. Hierbij vertelt hij met energie en laat plaatjes zien in de kring. Na 10 minuten zie je dat hij met anderen gaat kletsen. Hij is niet gericht op het kind dat vertelt. Hij kan nog wel een gerichte vraag stellen. Na 15 minuten is hij geheel afgeleid. Hij kletst er door heen. Zit onderuit en kan niet verwoorden wat het kind heeft vertelt.		

Bijlage 4-B

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	14-03-2019
Observant	I O
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Letterkring zonder bewegingsinterventies

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x		
Energie	x			
Creativiteit				
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie				
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording				
Voldoening				

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Hij zit stil, maar kijkt niet meer naar leerkracht. Kletst af en toe met buurman. Is niet meer gericht op de instructie (vooral eind van de kring)														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie	x	x		
Creativiteit				
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x			
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording				
Voldoening	x			

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	In de start van de opdracht is ze betrokken. Ze kijkt naar de leerkracht en aan haar mimiek, lachen, fonkelende ogen, zie je dat ze betrokken is. Aan het eind van de kring is deze energie weg. Ze zit nog stil maar kijkt niet meer naar leerkracht, kijkt om zich heen..														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie	x	x	
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Vanaf de start laat hij weinig betrokkenheidssignalen zien. Is niet gericht op de instructie, maar op anderen. Kletst met anderen en wanneer hij aangesproken wordt weet hij het niet.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x		
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	
Voldoening	x		

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	In de start erg betrokken, reageert passend op de instructie, is gericht op de leerkracht. De aandacht is ononderbroken. Gedurende de tijd wordt dit minder.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	
Voldoening	x		

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	In de start erg betrokken, reageert passend op de instructie, is gericht op de leerkracht. Er is sprake van ononderbroken activiteit/gerichtheid. Naarmate de tijd wordt dit minder. Ze kijkt meer om zich heen.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie			
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie			
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening			

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Energie en mimiek zijn aanwezig. Hij reageert gepast op de leerkracht en volgt de leerkracht. Echter is de concentratie onderbroken. Zijn concentratie en persistentie zijn niet aanwezig.		

Bijlage 4-C

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	18-03-2019
Observant	I O
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Ruimtememory met bewegen. De kinderen hebben ieder een kaart van memory. De werkvorm is mix en koppel. Ze lopen door de klas en tikken iemand op de schouder. Dan vertellen ze wat ze in hun hand hebben. En wisselen van plaat. Als de leerkracht koppel roept gaan ze op zoek naar dezelfde. Dit wordt in de kring besproken.

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij is constant betrokken bij het spel. Geheel gefocused op de memory. Mix en koppel variant.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze verwoordt de opdracht goed naar andere kinderen. Ze loopt rond en is persistent met de opdracht bezig. Ze heeft plezier, lacht en haar ogen fonkelen.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie				
Energie	x	x	x	
Creativiteit				
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x			
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording	x	x	x	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij start vol betrokkenheid met de werkvorm. Hij is echt op zoek naar zijn andere kaartje. Hij verwoordt goed wat hij voor een kaartje heeft. Na verloop van tijd reageert hij eerder op prikkels van buitenaf. Hij is wel nog steeds actief met het spel bezig, maar niet persistent.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie	x	x	x	
Creativiteit				
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x	x	x	
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording	x	x	x	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze is actief betrokken bij de werkvorm. Ze is de gehele tijd bezig met de opdracht. Ze loopt actief rond, op zoek naar haar kaart.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze is vol actie bezig met de werkvorm. Ze wordt niet afgeleid door prikkels van buitenaf. Ze lacht en ze doet energiek mee. Dit is de gehele tijd.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie				
Creativiteit	x	x	x	
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x	x		
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording	x	x	x	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij is betrokken en doet actief mee met de activiteit. Er is sprake van volgehouden aandacht. Hij laat zich niet afleiden, terwijl het door elkaar heen lopen is. Hij blijft bezig met de opdracht. Op het eind neemt de persistentie iets af. Hij reageert soms op een ander (prikkel van buitenaf).		

Bijlage 4-D

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	21-03-2019
Observant	I C
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Telrij t/m 6 automatiseren; dmv dobbelen en met daaraan gekoppeld springbewegingen.

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	X	X	X	
Energie	X	X	X	
Creativiteit				
Mimiek en houding	X	X	X	
Persistentie	X	X	X	
Nauwkeurigheid	X	X	X	
Reactietijd	X	X	X	
Verwoording	X	X	X	
Voldoening	X	X	X	

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Is van het begin tot het eind betrokken. Reageert heel snel. Ziet de getallen vlug en springt heel enthousiast.														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	X	X	X	
Energie	X	X	X	
Creativiteit			X	
Mimiek en houding	X	X	X	
Persistentie	X	X	X	
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording	X	X	X	
Voldoening	X	X	X	

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Ze is heel betrokken, maar niet nauwkeurig, vluchtig. Vindt het snel goed. Ze is soms ook heel afwachtend, bijna dromerig.														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie			
Creativiteit			
Mimiek en houding			
Persistentie		X	
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording	X	X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Straalt niet veel energie vanaf, wel heel geconcentreerd en nauwkeurig.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit	X	X	X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording	X	X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Vindt het heel leuk. Is van het begin tot het eind betrokken. Is heel enthousiast. Telt hardop mee en verzint zelfs andere sprongetjes.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit		X	
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid		X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording		X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Laat volle overgaven zien. In het begin kijkt ze vooral geconcentreerd, daarna vol energie mee. Verwoordt en is ook creatief		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 09-02-2013 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit			
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording		X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij telt hardop mee. Is van het begin af aan heel enthousiast. Reageert meteen en verwoordt. Is erg nauwkeurig. Zijn ogen stralen en er is een constante lach		

Bijlage 4-F

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	26-03-2019
Observant	I O
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Letterbal

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit		X	X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd			
Verwoording		X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Doet heel enthousiast mee. Kent de letters ook goed. Verwoord en bedenkt creatieve woorden		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie		X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit			
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie		X	
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording		X	
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Vindt het bal gooien leuk en geniet daarvan. De letters gaan aan haar voorbij.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie		X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit			
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid			
Reactietijd		X	
Verwoording			
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	In het begin is hij totaal niet bezig met de opdracht. Hij geniet wel van de bal en is daarop gericht. Daarna wordt hij langzaam enthousiast en richt zich meer op de letters.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit	X	X	X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording		X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Van het begin tot het eind enthousiast en volledig betrokken. Creatief met de letters. Verwoord steeds hardop		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie		X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit			
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie		X	X
Nauwkeurigheid		X	X
Reactietijd			

Verwoording		X	X
Voldoening		X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	In het begin lijkt ze bang van de bal. Wil ze niet, maar ze wordt al snel enthousiast. Verwoord en gaat op in het spel		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit	X	X	X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd	X	X	X
Verwoording	X	X	X
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Geniet volop. Kent de letters ook al heel goed. Enthousiast van begin tot eind. Doet intensief mee		

Bijlage 4-G

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	28 maart 2019
Observant	I O
Groepsgrootte	7 leerlingen
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Kleine kring (voor de oudste ochtend)* scheerschuim-activiteit Vorbereidend schrijfoefeningen. In de lucht de beweging Op digibord groot In de lucht de beweging (groot – klein) Scheerschuim Eerst exploreren; scheerschuim over de tafel doen Twee handen tegelijk Een hand de beweging maken Daarna met de wijsvinger van de schrijfhand Kleine kring (voor de jongste middag) Scheerschuim activiteit

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit			X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	
Nauwkeurigheid	x	X	X
Reactietijd			
Verwoording			X
Voldoening	X	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Jens vindt het materiaal heel interessant en uitdagend. Je ziet hem zichtbaar genieten van het maken van de bewegingen in de scheerschuim kring.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	X	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit	X	X	X

Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd			X
Verwoording	X	X	X
Voldoening	x	X	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Van het begin tot het eind is er een grote betrokkenheid te zien. Ze werkt nauwkeurig, heeft zichtbaar plezier en verwoordt wat ze doet "en omhoog en dan naar beneden. "		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	Th 18-07-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie		X	
Energie	X	X	X
Creativiteit		X	
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid			
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening	X	X	X

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Het materiaal daagt hem uit. Hij wil het echt voelen. Laat een wisselende concentratie zien. Verwoord niet. Is wel heel fanatiek in het maken van de bewegingen.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 18-02-2013 V*		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	X	X
Energie	X	X	X
Creativiteit	X	X	X
Mimiek en houding	X	X	X
Persistentie	X	X	X
Nauwkeurigheid	X	X	X
Reactietijd			
Verwoording		X	X
Voldoening	x	X	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
-----------------	-------------	--------------	---------------

Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Heel enthousiast, wil graag woorden benoemen Ze ziet er letters in. Ze maakt woorden met de 'e' Ze houdt de andere kinderen in de gaten en betreft ze erbij als er eentje afwijkt.														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V*		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	X	X	X	
Energie	X	X	X	
Creativiteit	X	X	X	
Mimiek en houding	X	X	X	
Persistentie	X	X	X	
Nauwkeurigheid	X	X	X	
Reactietijd				
Verwoording		x	X	
Voldoening	x	X	x	

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Ze vindt heerlijk om te bewegen, vrij bezig te zijn Groot – klein Begint met verwoorden; door te zeggen wat ze doet (omhoog- laag) Heel geconcentreerd bezig Woorden bedenken met een 'e '														

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M*		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	X	X	X	
Energie	X	X	X	
Creativiteit	X	X	X	
Mimiek en houding	X	X	X	
Persistentie	X	X	X	
Nauwkeurigheid	X	X	X	
Reactietijd				
Verwoording		X	X	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten					9-11 minuten					16-18 minuten				
Betrokkenheidsschaal	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opmerkingen	Heel betrokken, doet vanaf begin enthousiast mee Verwoord de letter Bedenkt woorden met de 'e'														

Bijlage 4-H

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	03-04-2019
Observant	I C
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Activiteit Schrijfdans Bewegen op muziek; oefening de vlinder. Bewegen door de ruimte, grote bewegingen in de lucht, tot slot grote bewegingen op papier

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit		x	x
Mimiek en houding	x	x	X
Persistentie	x	X	X
Nauwkeurigheid	x	X	X
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Je ziet regelmatig de inspanning bij J. Bij het werken op papier komt zijn tong uit de mond. Zijn ogen glinsteren tijdens de bewegingen. Het plezier straalt van zijn gezicht		

Naam Leerling – leeftijd – m/v	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit		x	
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie		x	
Nauwkeurigheid	x	x	x
Reactietijd			
Verwoording			
Voldoening	x	x	

Bijlage 4-I

Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring.

Datum observatie	04-04-2019
Observant	I C
Groepsgrootte	21
Kringduur totaal	20 minuten
Inhoud activiteit	Dobbelen met dobbelsteen (stippen en cijfers) en het kind dat telt bedenkt een beweging erbij en de hele klas doet mee met de beweging.

Naam Leerling – leeftijd – v/m	J 10-06-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid	x	x	
Reactietijd	x	x	
Verwoording	x	x	
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij mag zelf als een van de eerste dobbelen. Hij vindt het lastig om een beweging te bedenken. Maar met hulp van de leerkracht lukt het hem. De bewegingen doet hij actief mee. En hij telt nauwkeurig.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m	L 02-10-2014 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	
Energie	x	x	x
Creativiteit			
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid	x	x	x
Reactietijd	x	x	
Verwoording	x	x	
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	.Ze straalt vanaf het begin en doet actief mee. Bij het werken op papier is ze een paar keer afgeleid.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie		x	x	
Energie	x	x	x	
Creativiteit	x	x	x	
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie				
Nauwkeurigheid				
Reactietijd				
Verwoording				
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Th is tijdens de gehele activiteit regelmatig afgeleid, deze momenten worden steeds afgewisseld met intense activiteit		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie	x	x	x	
Creativiteit	x	x	x	
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x	x	x	
Nauwkeurigheid	x	x	x	
Reactietijd				
Verwoording				
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Vanaf het begin is ze heel erg enthousiast. Ze volgt alles en doet de bewegingen goed mee. Ze blijft de hele activiteit betrokken.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie	x	x	x	
Creativiteit	x	x	x	
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x	x	x	
Nauwkeurigheid	x	x	x	
Reactietijd		x		
Verwoording				
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze blijft volhouden en is de gericht op de taak Haar gezicht straalt en je ziet haar zichtbaar genieten.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x	x	x	
Energie	x	x	x	
Creativiteit		x	x	
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie	x	x	x	
Nauwkeurigheid	x	x	x	
Reactietijd				
Verwoording			x	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij werkt heel nauwkeurig Verwoord tijdens de bewegingen op papier wat hij doet.		

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze is van het begin tot eind betrokken. Ze voert de bewegingen vol enthousiasme uit.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		Th 18-07-2014 M		
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen			
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten	
Concentratie	x			
Energie	x	x	x	
Creativiteit				
Mimiek en houding	x	x	x	
Persistentie				
Nauwkeurigheid				
Reactietijd	x			
Verwoording	x	x	x	
Voldoening	x	x	x	

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	In de start is hij erg betrokken. Naarmate de activiteit vordert is hij bezig met van alles om hem heen. Hij voert de bewegingen nog wel goed uit en weet wat hij moet doen. Maar de tussenmomenten is hij niet gericht op de opdracht.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		L 18-02-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit	x	x	
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid	x	x	x
Reactietijd	x	x	
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Ze is meteen actief betrokken. De bewegingen telt ze nauwkeurig en dit houdt ze tot het eind van de activiteit vol. Ze komt zelf met een originele beweging.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		A 13-05-2013 V	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie	x	x	x
Creativiteit		x	
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	x
Nauwkeurigheid	x	x	x
Reactietijd	x	x	x
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	De gehele tijd is ze vol aandacht bezig met de kringactiviteit. Ze heeft geen aandacht voor prikkels van buitenaf. Ze straalt de gehele tijd.		

Naam Leerling – leeftijd – v/m		J 09-02-2013 M	
Betrokkenheidssignalen	Notities - bevindingen		
	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Concentratie	x	x	x
Energie		x	
Creativiteit	x	x	x
Mimiek en houding	x	x	x
Persistentie	x	x	
Nauwkeurigheid	x	x	x
Reactietijd	x	x	
Verwoording	x	x	x
Voldoening	x	x	x

Interval	2-4 minuten	9-11 minuten	16-18 minuten
Betrokkenheidsschaal	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Opmerkingen	Hij mag als een van de eerste een beweging bedenken. De activiteit heeft hij vlot bedacht. Daarna blijft hij ook gericht op de bewegingen die andere kinderen bedenken en hij doet actief mee. Hij telt nauwkeurig mee met elke opdracht. Op het		

Narratieve beschrijving filmopnamen

Opname groep : 1-2	Leerkracht : L . R
Aantal kinderen : 21	Observant : Ineke van den Oever
Datum : 11 maart 2019	Tijdstip : 9.00 – 9.20
Activiteit: Vertelkring zonder bewegingsinterventies	
Deelvraag <i>Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten zonder het inzetten van bewegingsinterventies?</i>	
Uitgewerkte interval: 9-11	
Korte verhalende beschrijving: De kinderen hebben een kring gevormd en zitten op de bankjes. De leerkracht zit op haar stoel en naast de leerkracht zitten twee kinderen op een stoel. De kinderen op de bankjes zitten vrij dicht bij elkaar, sommige kinderen zitten tegen elkaar aan. De leerkracht geeft een kind de beurt om te vertellen over het weekend. Het kind vertelt kort. Een tweetal kinderen zijn gericht op het kind. Veel kinderen laten bewegingsonrust zien, ze draaien op het bankje, friemelen aan kleding, een kind valt van het bankje en gaat weer terug zitten en een ander kind strekt zijn armen uit. Als de leerkracht aan het kind vraagt of hij nog meer wil vertellen, reageren twee andere kinderen. De leerkracht geeft aan dat ze nog niet aan de beurt zijn. Het kind vertelt kort wat hij gedaan. De leerkracht bemerkt de bewegingsonrust en zegt: “Ik ga eens kijken wie er goed stil zit.” Dan geeft ze een kind de beurt wat iets had meegenomen van thuis om te laten zien. Het kind mag naar de uitdeelmand lopen om het te pakken. De kinderen blijven onrustig, friemelen, schuiven op de bankjes, kijken om zich heen en een aantal zijn fysiek aan elkaar aan het plukken. Een paar kinderen beginnen te praten. Het kind wat aan de beurt is zegt: “Juf ik kan niet vertellen, de anderen praten.”	

Opname groep : 1-2	Leerkracht : L . R
Aantal kinderen : 21	Observant : Ineke van den Oever
Datum : 15 april 2019	Tijdstip : 9.00 – 9.20
Activiteit: Vertelkring met coöperatieve werkvorm, tweegesprek op tijd	
Deelvraag <i>Hoe hoog is de betrokkenheid van de kinderen in groep 1-2 tijdens kringactiviteiten waarin bewegingsinterventies worden ingezet?</i>	
Uitgewerkte interval: 9-11	
Korte verhalende beschrijving: De kinderen lopen door het lokaal op de muziek. Als de muziek stopt zegt de leerkracht: “Zoek een maatje.” Sommige kinderen vormen meteen een duo. Een aantal kinderen kijkt wat zoekend rond. Een paar vormen na even kijken een duo. Een enkel kind heeft de hulp van de leerkracht nodig om een duo te vormen. Een aantal duo's staan tegenover elkaar, twee hebben een plek onder de tafel gevonden, een duo zit in de leestent en een ander duo zit in de themahoek. De leerkracht loopt langs de duo's en ondersteunt hier en daar door het stellen van een vraag of luistert even mee. De kinderen vertellen enthousiast verhalen aan elkaar, sommige zie je hun verhaal ondersteunen door bijvoorbeeld armbewegingen. Na twee en een halve minuut klinkt de muziek en de kinderen lopen weer door elkaar.	

* De filmopname zijn op te vragen bij de onderzoeker.

Bijlage 6

Kijkwijzer 1: Interactieanalyse op individueel en groepsniveau

Opname	leerling	:		
	groep	:		Datum:
	activiteit	:		Tijdstip:
Leraar		:		
Begeleider		:		

Vraagstelling (zoals de leraar die omschrijft)

ANALYSE Is het handelen van de leraar een antwoord op de vraagstelling van de leerling of de groep? Analyseer de drie handelingscategorieën: didactiek, klassenmanagement en interactie

Didactiek materiaal moeilijkheidsgraad differentiatie variatie lesvoorbereiding hoeveelheid doelen etc	individu
	groep

Klassenmanagement indeling regels geluiden prikkels ordening etc....	individu
	groep

interactie: Is er evenwicht in communicatie op groepsniveau en op individueel niveau? Analyseer beide.

interactie tussen Individuele (zorg) leerling en leraar.	volgen
---	--------

Wat doet de leerling en wat doet de leraar?	ontvangstbevestiging
	instemmend benoemen
	beurtverdeling
	leiding geven
interactie op Groepsniveau zie ook kijkwijzer 2. effectieve leraar communicatie	Is de leraar te volgen? stem, toon, tempo, signalen, lichaamstaal, positie
	ontvangstbevestiging
	instemmend benoemen
	beurtverdeling (opening, uitwisseling en afronding)
	leiding geven
Formuleer de kern en maakt de vertaling naar een werkpunt. Wat zijn de eerste stappen? Individu of groep? Didactiek, klassenmanagement en interactie?	

Gesprek	aandachtspunten vanuit de leraar
----------------	----------------------------------

	bespreken werkpunt
	ervaring met het gesprek
Afspraken	

Bijlage 7

Interview leerkracht: Activiteit in de kring.

Datum Interview	
Interviewer	
Naam leerkracht	

Hoe ervaar je de kring zonder bewegingsinterventies?
Hoe ervaar je de kring met bewegingsinterventies?
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring zonder bewegingsinterventies?
Welke betrokkenheidssignalen zie je? <i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid-reactietijd - verwoording - voldoening</i>
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring met bewegingsinterventies?
Welke betrokkenheidssignalen zie je? <i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid-reactietijd - verwoording - voldoening</i>
Welke werkvormen met betrekking tot bewegingsmomenten vind je waardevol?
Welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen
Welke aanpassingen in de organisatie van de kring zijn nodig
Wat heb je nodig om in de toekomst meer activiteit in de kring in te brengen

Bijlage 8

Interview leerkracht: Activiteit in de kring.

Datum Interview	02-04-2019
Interviewer	Ineke van den Oever
Naam leerkracht	Ilse Cox

Gesloten vragen:

Ervaar je in de kring zonder bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid	ja / nee
Ervaar je in de kring met bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid	ja / nee
Ervaar je een positieve invloed van bewegingsinterventies op de betrokkenheid	ja / nee

Open vragen:

Hoe ervaar je de kring zonder bewegingsinterventies?
Kinderen zijn sneller afgeleid en laten bewegingsonrust zien. Ze zijn minder betrokken bij de instructie of werkvorm. Tijdens de start is dit nog wel aanwezig maar dit wordt op den duur minder.
Hoe ervaar je de kring met bewegingsinterventies?
Kinderen blijven langer betrokken. Dit uit zich in de gerichtheid van de kinderen op de werkvorm instructie. Je ziet dit aan de houding, energie die aansluit bij de kringactiviteit. Kinderen kunnen goed verwoorden wat de kringactiviteit inhoudt, ook na afsluiting van de activiteit (evaluatie). De persistentie is aanwezig. De betrokkenheid is bij het meest aantal kinderen de gehele kring aanwezig. Doordat wordt bewogen wordt er tegemoet gekomen aan de bewegingsonrust van sommige kinderen.
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring zonder bewegingsinterventies?
Deze neemt eerder af. Kinderen gaan wiebelen, om zich heen kijken, verwoording gaat moeizamer.
Welke betrokkenheidssignalen zie je? <i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid-reactietijd - verwoording - voldoening</i>
In de start zie je nog concentratie, maar hoe langer het duurt hoe meer deze afneemt. Natuurlijk heb je altijd kinderen die wel de gehele kringactiviteit betrokken blijven, maar dit zijn enkele leerlingen.
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring met bewegingsinterventies?
De betrokkenheid houdt langer aan. Kinderen zijn gericht met de activiteit bezig.
Welke betrokkenheidssignalen zie je? <i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid-reactietijd - verwoording - voldoening</i>
De concentratie is langer aanwezig. Kinderen stralen meer energie uit en laten dit ook zien. Ze zit voorover gebogen of de vinger vliegt de lucht in (soms springen kinderen van enthousiasme op). Ze verwoorden na de activiteit juist wat er gebeurt is. Kinderen zijn energiek en enthousiast, ze halen er voldoening uit.
Welke werkvormen met betrekking tot bewegingsmomenten vind je waardevol?
Coöperatieve werkvormen (mix en koppel, placematmethode, dubbelrij) Kringgesprek in de vorm van; muziek gaat aan kinderen lopen rond. De muziek stopt en je gaat tegenover degene zitten waar je het dichtst bij staat en hiermee ga je in gesprek. Je wisselt als de leerkracht dit zegt. De muziek start je loopt weer rond. Rots en water en fides oefeningen In kleine kring uitspelen van een rollenspel Met bal overgooien en dan vragen stellen, met parachute.

Springen met cijfers letter, analyse woorden.
Schrijfdans

Welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen

Ruimte voor beweging, dus ruim lokaal, grote plek voor beweging in de “kring”.
Liefst tapijt, vloerbedekking, kinderen kunnen overal liggend werken.
Zo min mogelijk tafeltjes. Sta en ligplekken creëren.

Welke aanpassingen in de organisatie van de kring zijn nodig

De ruimte, meer ruimte en als het kan naar buiten gaan.
De tijd blijven bewaken, niet langer dan 20 minuten, kort en bondig blijft van belang!

Wat heb je nodig om in de toekomst meer activiteit in de kring in te brengen

De ruimte

Wellicht nog meer werkvormen, want er zijn er vast wel die ik nog niet ken

Inspiratie op doen bij andere scholen, klassen....

Bijlage 9

Interview leerkracht: Activiteit in de kring.

Datum Interview	4-04-2019
Interviewer	Ineke
Naam leerkracht	Lisette Rutten

Gesloten vragen:

Ervaar je in de kring zonder bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid	ja / nee
Ervaar je in de kring met bewegingsinterventies een hoge betrokkenheid	ja / nee
Ervaar je een positieve invloed van bewegingsinterventies op de betrokkenheid	ja / nee

Open vragen:

Hoe ervaar je de kring zonder bewegingsinterventies?
Moeizamer, veel kinderen hebben behoefte om te bewegen. Laat ze leren door ervaren! Door een onverwachte beweging betrek je ze beter bij de activiteit. Letter springen vindt deze groep erg leuk. Betrokkenheid van de kinderen is minder. Zijn snel afgeleid door andere prikkels, kijken om zich heen onderuit op hun stoel. Ze praten meer.
Hoe ervaar je de kring met bewegingsinterventies?
Dynamischer, kinderen letten beter op, zijn meer betrokken Heel veel energie (niemand zit onderuit gezakt), sprekender mimiek, geïnteresseerde houding, plezier
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring zonder bewegingsinterventies?
Met name de jongste kleuters dwalen af met hun gedachten, zullen ze de aangeboden stof mee krijgen of niet, is de vraag? Lijkt net of ik over hun hoofden heen praat. Minder interactie. Kinderen gaan meer zitten friemelen, valt eentje van de stoel af. Ze zoeken ergens de beweging in. Er is wel grote betrokkenheid bij het voorlezen van een verhaal Bewegingen zijn meerwaarde bij instructie/aanbod begrippen – cijfers etc..
Welke betrokkenheidssignalen zie je?
<i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid-reactietijd - verwoording - voldoening</i>
Concentratie, sommige kinderen hebben moeite om met de les bezig te zijn. Er is weinig focus Energie doordat de kinderen stil op hun stoel zitten, zijn sommige kinderen minder enthousiast, kinderen komen minder fit over, sommigen hangen in hun stoel Wrijven in hun ogen, minder plezier, minder gelachten. Door in de grote kring alleen te werken met vraag en antwoord, willen alle kinderen mondeling reageren (allemaal de vinger omhoog), sommige gaan dwars door de kring heen praten.
Hoe ervaar je de betrokkenheid in de kring met bewegingsinterventies?
Maximale concentratie, kinderen bruisen van de energie Komen zelf tot oplossingen, vullen elkaar aan (bijv scheerschuim,) Samenwerking komt spontaan tot stand. Veel meer volgehouden aandacht. Het lijkt of ze zichzelf steeds opnieuw opladen.

Spontane verwoording, hier is dan ruimte voor, niet storend (werkvorm) en komen tot veel mooie inzichten Het werkt meer door, het leeft, ze hebben het echt ervaren, de dag erna komen ze met de ervaringen (bijv herkennen vd patronen).
Welke betrokkenheidssignalen zie je? <i>Concentratie – energie – creativiteit – mimiek/houding – persistentie – nauwkeurigheid- reactietijd - verwoording - voldoening</i>
Concentratie – grote energie – spontane verwoording Wel nodig om duidelijk te begrenzen. Een enkeling vindt het lastig en zoekt de rust
Welke werkvormen met betrekking tot bewegingsmomenten vind je waardevol?
Body – map ; braingym Begripen uitbeelden; zelf aansluiten Coöperatieve werkvormen inspiratie bron (duo praat / mix en koppel / dubbelrij / ...) Wijzer in executieve functies...; alle materialen als bronnenboek. KIIJK! Juf Janneke ideeën etc
Welke voorwaarden moet de inrichting van het lokaal voldoen
Meer ruimte; tafeltjes en stoeltjes moeten nu weggeschoven worden. Bankjes zijn uit de kring gegaan om meer ruimte te creëren. Eerst was er een vaste kring. Meer naar buiten gegaan, buitenkring invoeren
Welke aanpassingen in de organisatie van de kring zijn nodig
Meer gebruik maken van de kleine kring. Grote kring geeft beperkingen, ook in de mate betrokkenheid.
Wat heb je nodig om in de toekomst meer activiteit in de kring in te brengen
Blijven voeden met bronnen en activiteit Om het in de praktijk uit te voeren; ondersteuning van de klassenassistente om met name vaker de kleine kring in te zetten. Je moet het kinderen aanleren, zelfstandig werken etc. Ruimte in het lokaal, goede afspraken

Bijlage 10

Interview leerling: Activiteit in de kring.

Datum Interview	
Interviewer	
Naam leerling	
leeftijd	
Meisje - jongen	

			
Vind je het leuk om te bewegen in de kring			
Vind je dat je door het bewegen in de kring beter kunt opletten			
Vind je dat je door het bewegen in de kring het beter kunt leren			
Zou je wel tijdens iedere kring willen bewegen			

Foto - Interview

Welke kring vond je het leukst?

Bijlage 11

Bewegingsinterventies in de kring.

Door Ineke van den Oever

- Integreer bewegen binnen instructie en oefenen in de kring; schakel het lichaam hierbij in (Both, 2007)
- Maak bewegingen niet te moeilijk, alle kinderen moeten ze kunnen uitvoeren (Soomers, 2017 HJK)
- Maak gebruik van basisbewegingen tijdens de kring zoals: wandelen of joggen op de plaats (Soomers, 2017)
- Bewegingen die uitgevoerd kunnen worden tijdens de kring; stappen, springen, spreid-sluit sprong, wisselsprong en klappen.
- Oefen de bewegingen met de kinderen (Soomers, 2017)
- Maak de bewegingen visueel op het digibord of met pictogrammen in het lokaal (Soomers, 2017)
- Laat kinderen bewegen terwijl ze aan het nadenken zijn (Soomers, 2017)
- Maak letterlijk ruimte voor bewegen (Both, 2007);
 - creëer ruimte in het lokaal
 - gebruik eventueel de speelzaal
 - organiseer een buitenkring
- Reflecteer op de activiteit. Kinderen krijgen inzicht in het leerproces

Bruikbare bronnen:

- Methode schrijfdans (Oussoren-Voors, Steenwijk)
- Coöperatieve werkvormen (BCO)
- Hulpla Kleuters (www.schoolsupport.nl)
- Wijzer in executieve functies (pica)
- De taal en rekendans
- Met sprongen vooruit
- Programma Fit en Vaardig
- Speelpleinmethode Beweegwijs
- Programma Jonglerend leren rekenen van Calo Windersheim

Basismaterialen:

• Zachte bal	Digibord
• Timer	Hoepels
• Parachute	
• Muziek	
• Pittenzak	

Coöperatieve werkvormen voor in de kring

Mix & koppel

De kinderen krijgen een kaartje. Op dit kaartje staat iets wat bij het kaartje van een ander hoort, bijvoorbeeld jonge dieren en hun moeders of getallen en getal symbolen. De kinderen lopen door de kring. Ze kijken naar de kaartjes van de kinderen die ze tegenkomen. Als ze een koppel vormen, gaan ze bij elkaar staan. Ga door tot alle koppels gevormd zijn.

Denken - delen - uitwisselen

De kinderen krijgen een opdracht of vraag. Ze lopen door elkaar en als de muziek stopt, wisselen ze vervolgens informatie uit in tweetallen. Hierna worden de antwoorden klassikaal uitgewisseld. Deze werkvorm is tijdens elke activiteit in te zetten. Je stelt de klas een vraag en laat de kinderen geen vingers opsteken, maar kort met elkaar overleggen.

Duo-praat

De kinderen lopen door de kring. Op jouw teken staan ze stil. Ze gaan bij het kind dat nu het dichtst bij hen staat staan. Stel een vraag of geef een opdracht. De kinderen wisselen informatie uit of voeren de opdracht uit. Deze werkvorm is goed in te zetten als weekendkring. Laat de kinderen elkaar iets over hun weekend vertellen. Vraag vervolgens klassikaal of de kinderen kunnen vertellen wat het andere kind hen vertelde.

Imiteer

De kinderen zitten in tweetallen tegenover elkaar. Het ene kind maakt een beweging wat het andere kind nadoet.

<https://www.jufanke.nl/werkvormen.html>

Mix en Ruil

Loop rond met een kaart/ voorwerp in je hand. Zoek iemand op en stel een vraag over (het onderwerp op) de kaart van de ander. De ander geeft antwoord. Wissel van rol. Ontdek samen of en waarom je een koppel kunt zijn.

Beurtgooi

De kinderen maken een kring. De leerkracht geeft een opdracht waarop meerdere korte antwoorden mogelijk zijn. Het kind met het pittenzakje geeft het eerste antwoord en gooit het pittenzakje naar een ander kind (er kan ook met een bal gegooid/gerold worden). Dit kind geeft ook een antwoord en gooit het pittenzakje weer naar een ander kind. Herhalen van gooien en antwoorden. Ideeën; Informatie uitwisselen over onderwerp: "Wat weet jij al van....", "Wat hebben we nodig voor ...?" of een beginwoord, de volgende moet een woord noemen beginnend met de laatste letter van het beginwoord (mat – toren)

In de rij

De leerkracht geeft een opdracht waarmee een rij gevormd kan worden (eventueel met voorwerpen/kaartjes). De kinderen vormen een rij. De leerkracht of een van de kinderen controleert of de rij goed gevormd is. Ideeën: Getallenlijn of kaartjes met aantal voorwerpen, kleuren van de regenboog, op alfabet, alle dieren van het wereldspelmateriaal van groot naar klein.

<https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/uploads/2016/01/Coo%CC%88peratieve-werkvormen-en-lesideee%CC%88n.pdf>

Bijlage 13

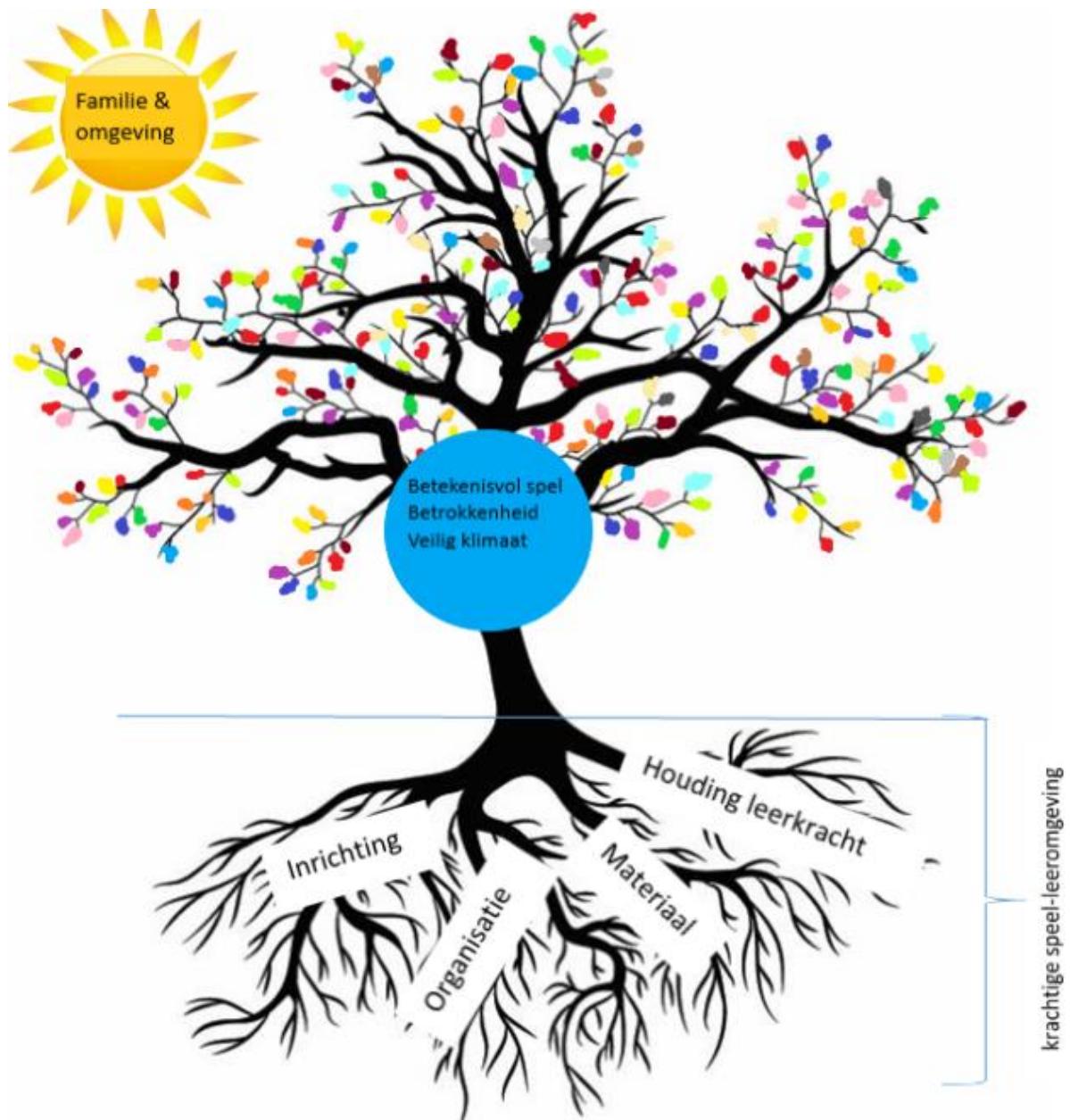
Tijdspad onderzoek bewegingsinterventies in de kring:

Datum	Observant	Wat	Opmerkingen
Ma 11 maart	Ineke	Weekendkring zonder bewegingsinterventie	Filmopname Bijlage 5
Woe 13 maart	Ineke	Kring zonder bewegingsinterventie	Bijlage 4A
Do 14 maart	Ineke	Kring zonder bewegingsinterventie	Bijlage 4B
Ma 18 maart	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4C
Do 21 maart	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4D
Ma 25 maart	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4E
Di 26 maart	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4F
Do 28 maart	Ineke	Kring met bewegingsinterventie (kleine kring ochtend oudste; middag jongste)	Bijlage 4G
Woe 3 april	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4H
Do 4 april	Ineke	Kring met bewegingsinterventie	Bijlage 4I
Ma 15 april	Ineke	Activiteit weekendkring met coöperatieve werkvorm	Filmopname Bijlage 5

Observatie instrument:

- Observatie-instrument voor PGO: Activiteit in de kring
- KIJK! Betrokkenheid-beslisschema

Bloesemboom-model

Figuur 1; Bloesemboom- model Cox, Luijpen, Renkens & Van den Oever, 2019

Het bloesemboom-model symboliseert een kleutergroep in de onderwijspraktijk. Het model wordt bekeken vanuit de holistische visie. De krachtige speel-leeromgeving; inrichting, organisatie, materiaal en de houding van de leerkracht, zijn de wortels oftewel de fundering van de groep. Door een goed fundament neer te zetten, kan een veilig klimaat binnen een kleutergroep gerealiseerd worden. Binnen de kleutergroep staan betrokkenheid en spel centraal. Vanuit deze uitgangspunten wordt het leren met hart, handen en hoofd vorm gegeven. De bloesemboom heeft verschillende knoppen. Ieder kind is een knop, de één ontwikkelt zich sneller dan de ander.

Verzoek om toestemming ouders/verzorgers.

22-02-2019 Onderwerp Bewegen in de kring

Inhoud

Geachte ouders en/ of verzorgers

In het kader van mijn masteropleiding Specialist Jonge Kind zal ik een onderzoek gaan doen met betrekking tot bewegen in de kring. Hierbij zal ik gebruik maken van filmfragmenten in de groep waarbij kinderen deelnemen aan de kring. Deze observaties, foto's en filmfragmenten, gebruik ik voor mijn eigen professionalisering. Ik heb uw toestemming hiervoor nodig. Mijn onderzoek zal starten op maandag 11 maart 2019.

Heeft u nog vragen? Stel ze gerust! Alvast bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groet

Ineke van den Oever

Verslag van bezoek aan een basisschool die intensief werkt met bewegingsinterventies.

29 november 2018

Bezoek aan een basisschool waar bewegend leren in het onderwijs een centrale plaats heeft.

Om een goed beeld te krijgen van het bewegend leren binnen deze basisschool, heb ik een leerkracht die intensief bij het proces betrokken is mogen interviewen. Hieronder heb ik het interview kort uitgeschreven.

Wat is de visie van de school?

Op onze school zijn normen en waarden leidend. De kernwaarden van de school zijn: betrokkenheid, persoonlijke ontwikkeling en groei, verbondenheid, vertrouwen en creativiteit.

Wat is de aanleiding om bewegend leren te introduceren?

Om de betrokkenheid te verhogen. De kinderen zijn meer betrokken, meer gemotiveerd als ze bewegen, dit draagt bij aan een optimale ontwikkeling. Daarbij beklijft informatie beter als kinderen bewegen en worden verbindingen in de hersenen aangemaakt

Daarnaast is het goed kinderen verschillende vormen van leren te laten ervaren. Daarvan is bewegend leren een vorm van.

Hoe ziet de organisatie eruit?

Er is sprake van units (1/2/3, 4-5-6 en 5-6-7-8). Daarnaast werken de kinderen in niveaugroepen. Er zitten geen deuren in de lokalen en er zijn overal werkplekken/leerpleinen. De kinderen hebben geen vaste plek. De leerkrachten zijn leraar, mentor en coach. Er wordt lesgegeven vanuit de leerlijnen. De methodes zijn slechts een bronnenboek, we werken thematisch.

Hoe hebben jullie de leerkrachten geschoold begeleid?

Er is eerst gekeken naar de mind-set samen met de leerlingen (fixed- en growth mindset). We zijn begeleid door de KPC-groep die ons begeleiden in het vormgeven van kernconcepten.

De rekenmethode Math; Exova introduceert de rekenmethode, taal en engels waarbij het slimfit onderwijs centraal staan. We zijn een slimfitschool. Dit is een innovatief onderwijsexperiment waarbij vanuit een ander organisatieprincipe wordt gewerkt. De kinderen krijgen passend onderwijs, waarbij meerdere mensen met verschillende talenten worden ingezet. Het is een gedifferentieerde werkomgeving.

Hoe is de inrichting erop aangepast?

De lokalen hebben geen deuren en er zijn werkplekken/leerpleinen overal. Er is een verrijdbaar digibord, zodat op elke plek instructie gegeven kan worden. Er is een taal- en rekenlokaal waarbij elk lokaal een wand heeft vol materiaal wat handelend leren uitdaagt.

Er is een atelier waar statafels staan. Daarnaast zijn er groeps- en losse tafels. Het meubilair kan bestaan uit een stoel, fietsstoel, zitbal, balancebord, trappers onder tafel en wiebelkruk.

In de school is een motorlab (een motorisch laboratorium) waar in drie vakken kinderen nog meer

kunnen bewegen. Er zijn circuits uitgezet met o.a. stapstenen, banken en hoepels. Ze kunnen ringwerpen en er is een Balance bord met een labyrint erin.

Daarnaast is er een stilte lokaal en een bibliotheek waar iedereen liggend kan lezen met matrassen en zitzakken.

Hoe zie je het bewegen terug in de lessen die worden gegeven?

Korte instructies van maximaal een kwartier. Rekenen is bijvoorbeeld altijd het eerste half uur handelend rekenen. Er worden zoveel mogelijk werkvormen met bewegen in gestopt (coöperatieve werkvormen, staan/zitten bij antwoorden, de bom, springen, tafels aanleren met jongleren). En er wordt veel op het schoolplein gewerkt.

Hoe wordt het bewegen specifiek bij de kleuters (onderbouw/ kring) vorm gegeven?

Veel handelend leren. Er is weinig sprake van een kringmoment en als er een kringmoment is wordt dit in kleine groepjes gedaan. En zo kort mogelijk, maximaal 15 minuten met werkvormen met beweeginterventies (springen, stappen, klappen etc) en er wordt veel buiten gedaan.

Hoe worden ouders erbij betrokken?

Eerst ingelicht middels verschillende ouderavonden. Gedurende het jaar kijklessen en om de 10 weken ouder-kindgesprek.

Hoe zijn de ervaringen van de leerkrachten?

Positief, doordat je met plezier lesgeeft, ervaar je minder werkdruk. Kinderen zijn betrokken waardoor het lesgeven soepel loopt. Het vergt wel veel voorbereiding en overlegmomenten. Als leerkracht geef je niet alle lessen, alleen waarin je gespecialiseerd bent. Tijdens de dag door heb je witte momenten, op dat moment geef je geen les en kan je voorbereiden of individueel kinderen begeleiden.

Hoe zijn de ervaringen van de leerlingen?

Positief. De leerlingen hebben regie over het eigen leren, zijn eigenaar van eigen leerproces. Het leren wordt voor de leerling ervaren als zinvol. Door de verschillende vormen van leren wordt ingespeeld op de onderwijsbehoeften van ieder kind. Kinderen zijn betrokken wat zorgt voor plezier in het leren.

Wat zijn de Ambities voor de toekomst?

Om het bewegend leren nog meer uit te werken in alle vakgebieden.

10 december 2018

Bezoek aan een basisschool waar bewegend leren in het onderwijs een centrale plaats heeft.

Deze kleine basisschool betreft bewegen bij het leren. Leerkrachten geven aan dat dit zorgt voor een meer uitdagende leeromgeving, een hogere betrokkenheid én een optimaal leerresultaat. Binnen deze school vinden ze het aspect van 'samen' bij de activiteiten belangrijk en is dit duidelijk aanwezig. Dit komt de sfeer in de groep en school ten goede.

De school heeft meer bewegingsmomenten op een dag in het rooster opgenomen, zoals de Daily Mile. Bewegingsmomenten komen de aandacht en concentratie ten goede.